

З О Р А

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ.

Год. II.

У МОСТАРУ, 31. МАРТА 1897.

Бр. 3.

ЊЕКИМА

На не ропћем кад ме удес горки гања,
Љута буре хучним крилом заошија,
Моја душа не познаје очајања
Кад ме подла присојкиња обавија.
Моја вера челичи ме, душу крепи,
Знам, до смрти мени тако мора бити,
Па кад мора, нашто да ми душа стрепи,
Може л' ико удес судбе разорити?

Ја не ропћем што у срећи други живе,
Окићени, запојени чашћу, славом,
Не завидим што се многи њима диве,
Диве им се, јер су од њих мањи главом.
Нека краљу узвишеном круна јасна,
Кад под круном не почива глава часна,
Лаж скривају људи златом узоритим
А Врлину ките венцем трновитим.

Драг. Ј. Илијћ.

У ПАТРОЛИ

— из Тасинога Дневника. —

I.

Бена спаваћа соба беше раскошно намештена. На украшеноме столу од црног ораховог дрвета гораше велика мајолика лампа. Кроз њен покривач од црвене свиле разлеваше се свуд по соби светлост црвенкасте боје.

Крај лампе по столу беху немарно разбацане: брилијантне гривне, златно прстење, брош са рубином, више стаклади са парфимом, њена фотографија на дан венчања, и још пуно којекаквих драгулија.

На доњем крају собе стајаше намештена постеља. На постељи покривач од ружичасте свиле, наоколо са скупим везом. Уз то бели јастуци у разним везовима, све већ удешено онако — за љубав и одмор...

Одмах до кревета стајаше диван са наслоњачем од бордо плиша.

Ту сеђаше *она*, госпођа, у лепој спаваћој хаљини, опет са пуно веза и чипака. Лепа, млада, тек у тридесетој години, када у женскињу највише страсти гору, са свима условима: да љуби и да буде љубљена.

Своју као зифт црну косу беше немарно пустила у ковржљуцима, да је бије час по једном, час по другом рамену; а по глави повезана белом свиленом марамом са пуно шљокица, које и при најмањем покрету главе онако лепо светлуцају...

До ње, или боље рећи, уз њу, сеђаше *он*, једних година са њом, пријатељ њенога мужа, познати Дон Жуан београдски...

На пољу беше страховита зима, као што често бива неких година о светом Јовану...

У порцуланској пећи, насупротном крају собе, пуцкараху сува дрва. На једном сточићу, до пећи, стајаше загрејан самовар и из њега избијаше чајна пара...

Али њима, једном уз друго, бејаше и иначе сувише топло...

— Ох... ала је прегрејана соба... Мени је врућина — рече она и стаде се мешкољити на дивану...

— Заиста је много топло — додаде он. И одмаче се мало од ње.

— Не тако... Седи још ближе — рече она, спустив му белу руку на врат, и привуче га к себи...

Гледајући га страсним погледом, она настави:

— Не знаш, како сам несретна када те и само један дан не видим... — Истина?..

— Истина је — тако ми живота мога...

Рекав то, она тешко уздахну, истурив испод спаваће хаљине своју малу десну ножицу, на којој се блисташе сромом окићена цариградска папучица, — поклон, којим су некада београдски мужеве о благим данима изненађивали своје драге им женице.

— Да ти мене и само у пола волиш, ја бих била пресретна.

Он се замишљено загледао у њу и ништа не одговори...

— Да ли ме волеш? — настави она, гледајући га својим полузатвореним црним очима...

Он се трже као из неког заноса:

— Сањалице моја... Зар ти нисам то рекао хиљаду пута до сада...

— Али... ја се бојим...

— Чега?

— Да не волиш другу?..

— Откуда сада та мисао?

— Не знам ни ја... Али не знаш, како сва уздрктим, када само и помислим: да те, можда, и још која има...

— Којешта!. Луда мисао...

— Можда... Али, ја сам таква... Више пута и сама себе питам: шта ми је... Па не знам да дадем себи одговора... Али, шта је, да је, ја хоћу да ти волеш само мене. Ја живим за тебе. Ја ћу умрети без тебе. Ја сам за љубав створена. Без ње нема мени живота. И у кући, и на забави, и у позоришту, и у касини, и на улици — ја само мислим на тебе. Можда је теби смешно, али ја не ћу да с другом играш. Ја не ћу да се с другом забављаш. Мене то вређа. Мене то боле. То ме убија... Твоји погледи нека су само за мене. Хе... немој да узимаш олако... Буди уверен... ако би ме, не дај Боже, престао волети — онај час бих и ја престала живети...

Говорећи тако страшно, са пуно жара, она беше своје прсте уплела у његову густу косу, па се играше њоме...

— А он?

— Ко он?

— Твој муж...

— Шта те се тиче он?

— Како то говориш...

— Јест... тако....

— А шта чиним ја у његовом дому?

— Шта чиниш... Ништа...

— Ако дозна...

— А?...

— Ако једном ухвати?

— Не ће...

— Хе...

— Моја је брига...

— Па онда грдне бруке и несреће...

— Не брини...

— Али...

— Кажем ти — не брини. То не ће бити.

— Али ако буде.

— Ја сам крива.. Па нисам крива ни ја. Крив је он сам што ме је узимао када ме не воле...

— Он те воле...

— Не воле ме. Знам ја добро. Јер му је све прече од мене. И његова фамилија, и послови, и општина, и све друго — све је то старије од мене. Ја долазим на послетку. А ја тако нисам мислила када сам се удала. Он то добро зна. Ја хоћу да сам волена. Ја сам хтела да он живи само за мене. Али он живи за друге...

— А?

— Ето, видиш, какав је... Остави ме саму по цео дан. А мени онда било досадно. Ја сам се удала, да уживам... Испрва сам трпила, очајавала — више не ћу. На што ми је ово богаство... Овако самој... Ја хоћу уживања, забаве, задовољства, а он за то, вели, нема времена... Све му је друго прече. А ја то не ћу... И да није још тебе, ја бих давно напустила све ово... Ја ћу и њега слушати, чинићу му све, само да си ти уз мене. Јер иначе мени и њему нема заједничког живота. Како је то?... Све ми истиче своје послове. Нема, вели, каде... Али, шта се мене тичу његови послови?... Шта је мени до његових рачуна... Он има и сувише... Што да не мисли на мене?... Ја хоћу да сам у радости... А ево — оставио ме и ноћу... Шта ћу ја овако сама?... Ја имам своје идеале о љубави. Тако сам учила, тако сам се свикла... Хоћу да видим једном те идеале остварене.

— Ти само сањаш...

— Не сањам, Бога ми, јер тебе

имам уза се... Тако је ваљда наша судбина хтела. И тако морам остати. Ја ти се заклињем... Али, шта ти ја све то говорим... Зар ти нисам то сто пута до сада казала... Ја те волим више себе, више свега, и бацам све под ноге ради тебе.. Нека буде што год хоће — ја друкчије не могу...

И она се сасвим приљуби уза њ...

На дуварскоме сахату изби два-најест...

— Ху... та већ је поноћ — трже се она...

— Бога ми... Ово је и сувише доцкан — додаде он.

— Није... Није... Још не ће он доћи. .

И шапућући му, рече нешто, мажећи се око њега. Па пође брзим кораком кревету...

У тај мах као да неко лако за-куца на вратима од ходника...

П.

Те ноћи беше веома хладно. Право зимско време.

Као старешина квартални решио сам се: да сам лично обиђем ноћне стражаре у моме рејону.

Око поноћи задесисмо се на крају Кнез-Михајлове улице. Месечина као дан. Свуда тишина. Само се из далека, одунуд од зелијске чесме, зачу песма: *У агана, у мога брагана . . .* Некаква весела дружина враћаше се, сигурно, са какве пијанке... Застадох мало на ћошку, да је ослушнем. Када певачи дођоше ближе, познадох братију...

— Уживај г. члан — дере се неко из гомиле.

— Власт држи ред — додаје други све посрћући...

— Море зна она све и када спава — вели кречећим гласом трећи братац... И мал' се не сроза на снег...

Шта ћете — весели људи. Мало више повукли. Наредих им, да своје јаке тонове замену тихим говором — јер варош спава и хоће мира...

Дружина ме у први мах послуша и крену даље. Али чим прође *Руски Цар*, настави сада још јаче: *Играли се врани коњи...* Али тада већ беху прошли надлежност мога кварта...

Из Кнез-Михајлове кренух у другу улицу. Ударио некакав јак мраз, па снег све шкрипи под ногама...

Идем тако и мислим, док се на један мах, на кући господина Н . . . . отвори нагло прозор...

Ја застадох. Кроз отворен прозор испаде на улицу некаква гужва. Рекао бих — да су хаљине... Затим испадоше и ципеле. У брзо по том скочи с прозора и — човек...

Моји пратиоци, два жандара, и без моје команде, притрчаше ближе, слутећи, да ће ту бити какав криминал...

За њима стигох и ја. Жандари већ опколише некога. Ја се добро загледах. И према лепој месечини познадох... Док и оно лице проговори:

— Ти... јеси ли ти то?

— Ја дабоме...

— Шта је то, болан?..

— Уклони, молим те, жандаре — шапну ми он сав узбуђен и уплашен.

— Одбите се — заповедих жандарима...

Жандари уступише. Онај веселник, све цвокућући од зиме, стаде облачити најпре ципеле, па онда прелук, капут, и све редом...

— Хајдмо одавде — настави он...

И кренусмо се даље улицом.

— Да ме нису жандари познали? — упита он даље.

— Хе... они знају...

— Ух, Боже, да грдног малера...

— Ха... ха... ха...

— Смејеш се...

— Ха... ха... ха...
 — Несрећа... Ко зна шта је сњом...
 — Хе... Бога ми...
 — Ти знаш шта је било...
 — Видим већ...
 — Ох, Боже мој, за њу ми је...
 — Море, ћути, само кад си се ти спасао...
 — Ех... ако је он опазио...
 — Ама... ти ћеш једном морати да заглавиш — продужих смешећи се... Једна ти се љубавна афера ових дана расправља пред квартовим, а ти већ ево упао у другу...
 — Ћути, молим те, али шта може бити са њом. Ја сам истина на време искочио, није ме видео, али ако је на њој шта приметио...
 — Може је убити — додах ја из шале...
 — Ха...
 — Свашта може бити...
 — Ама, брате, нисам се надао...
 — Како да се не надаш, болан, у туђој кући...
 — Али она...
 — Па то ти није првина...
 — Махни се, молим те...
 — Шта махни се...
 — Ех...
 — Па ако те и овај муж тужи...
 — Није ме спазио...
 — Али, ако притегне лепу госпођу, мораће она, сирота, казати све...
 — Јест... Право кажеш...
 — Не бој се — продужих у шали. Све сте ви то удесили. Жена је лукаво створење окренуће она све, како за њу треба. Када би он био прави муж — не би се ти тамо ни могао увалити... Види се то по њему...
 — Хе... али је он воле. Напрасит је.. Може у љубомори свашта учинити.
 — Море... Ко ме ти то причаш... Када би он имао памети, не би тебе ни доводио у кућу... Зар мислиш

оно твоје свакидање долажење не пада свету у очи. Лепа, здрава, бесна жена, муж ограничен, збуњен пословима, — па ти се, наиван човек, нашао, да им будеш домаћи пријатељ... Сиромах ти... Нашли таман човека за пријатељство...

— Молим те...
 — Шта?... Зар није?... Гледао сам те ја ономадне и на забави у пивари, како вас двоје очима да се поједете, а он, шмокљан, трчи и поручује част, и њој и теби...
 — Ех... све ти видиш...
 — Видим, да боме...
 Већ стигосмо на крају треће улице. Ту се растадосмо... Он на једну ја на другу страну...
 — Молим те, ћути о овом — рече он при расанку...
 — Хе... можда ће сутра већ осванути његова тужба.
 — Па?...
 — Моје ти ћутање онда не може помоћи...

Ш.

После овога, прошло је једно десет дана. Сретнем се баш једне недеље са оним веселником на улици...

— Сервус — виче он весео...
 — Да Бог да...
 — Идем...
 — Куда?
 — Код ње на ручак...
 — Зар смеш?
 — Па он ме сам звао...
 — А она ноћ?...
 — Заборавила се...
 — Е онда поздрави будалу и од моје стране...
 — Хвала...

IV.

— Жена је, доиста, загонетно створење. Она се никада не да објаснити. Она се никада не збуни. Она

је свакада спремна на одговор. Несталност је њена главна особина. Њено је лукавство ненадмашно. Њене су ђуди променљиве. Жена и воли и vara. Она се смеје и плаче. Она и кука и пева. Она љуби и мрзи. Она заповеда и слуша. Ако нађе млакоњу, она га vara. Муж је онда њен слуга, и нешто још горе. Ако наиђе

на јунака, она му је верна, она га воли као Дездемона Отела, и умире за њ... Боже сачувај! да ја говорим из мрзости. Напротив — ја волим жене. А ко их, Бога вам, не би волео? Али посматрајте слике и прилике око вас, гледајте: шта се у очинској кући ради, па ћете се, сигуран сам, и сами о овоме уверити...

МОЈА ЉУБАВ

Е! љубав моја не ће да утрне
 Пред ледом срца и погледа твога,
 Гордо се диже усред таме црне
 И стоји силна сред пораза свога...
 Ни тешка мисо, ни сузе очајне,
 Ни јад без краја што раздире мене, —
 Ни страшни вихор усред душе тајне
 Не може ипак да је тужну крене.

Тако храм божански што но мрачан стоји
 И усамљен вјечно, напуштен од свјета,
 Без гласа и пјесме да кроза њ пропоји,
 Без молбе тихе и мириса света,
 Поносно чека: да се прошлост врати,
 Кајање људи и молитве старе — —
 Или тупо Вр'јеме, да у пепо страти
 Свештена кубета и свете олтаре!...

У ЧАСУ ОПАСНОСТИ

НАПИСАЛА

— Милка Гргурова. —

У једној паланци живео је неки млад трговац Милутин. Беше то добар и поштен човек. Није тај умео никога увредити, и за то га је свак и волео. Имао је у чаршији кућу од оних старих високих кућа, какве су још од Турака заостале, више дрвена но зидана. У кући беху и два дућана. Један је сам Милутин држао, а други је издавао неком ситничару под кирију, који беше доста незгодан човек. Радо је пио, па се често и наљутио Милутин на њега. Бојао се, да једном тако пијан не запали дућан, па да му и кућа над главом не изгори.

Милутин једва је имао двадесет и пет година. Отац му рано умре, али му остави доста прилично имање, и готову трговину, коју он и прихвати. Мајка му беше болешљива, па и она оде наскоро за својим мужем. Тако Милутин остаде сам са својом сестром Нером, која једва имађаше четрнаест година. Било је то лепо и добро девојче; брат ју је волео као своје очи у глави. А братац Нери беше и отац и мајка.

Кад тако осташе сами без родитеља, тешили су једно друго, па је Нера често наваљивала на брата, да се жени, говорећи му:

— Видиш, брато, ја немам мајке ни остарије сеје, која би ме место мајке поучавала кућевноме раду. Ја сам још млада па и не умем да ти угодим, као што бих хтела; а да се ожениш онда би ме снаха поучавала многим чему, што сад не знам, па и ти би био боље послужен.

— Не брини се за то моја добра Неро! Знаш ти доста за твоје године, задовољан сам ја с твојим радом. А, баш право да ти кажем, немам ни воље да се још сад

женим. Све се бојим, кад бих се оженио, да те моја жена не би онако волела као што бих ја желео, и као што ти заслужујеш да те воли, па би био несретан. Не бих могао поднети, да те и најмање вређа. Ти, јаднице, остаде сироче, кад ти је највише требало неге и љубави мајчине, па видиш кад на то помислим, не марим ни да се женим. Желео би само за тебе да живим.

— Еј мој брате, али ја познајем лепу, добру и ваљану девојку, која би теби добра жена била, а мене би волела као рођену своју сестру.

— Е, а која је то, која би нас тако волела? запита је Милутин изненађено.

— Па ето газда Влајкова кћи Румена. —

— Шта Румена?! повика скоро поплашен Милутин. — Јање моје безазлено, зар та да нас воли, и теби да буде као рођена сестра? Та погледај јој само мајку, кога она воли?! Не мрзи ли на саму себе? Кажу: и она беше некад лепа као и Румена, али је изеде пакост, те сад изгледа као да је змије пију сваку ноћ. Остави је на миру, јање моје. Не дао ти Бог такову снаху.

— Како си неправедан, брато. Ако јој је мајка пакосна, зар мора бити и ћерка таква?

— Мојо драга Неро, још си ти дете, још не знаш: *да ивер не иде далеко од класе.*

— Немој, брато, да говориш. Да знаш само како она тебе воли. Један пут се и заплакала кад си прошао поред ње, па једва си јој и Бога назвао. А она ми једном рече кроз плач: „Ама по Богу сестро, шта учиних твоје брату, кад ме тако мрзи?”

Тако је Нера мало који дан говорила своје брату о Румени, и није знала доста да је нахвали, док најпосле и сам Милутин не помисли, да је можда и неправо осудио једну девојку, која га тако воли, и која је тако несретна, што је он не гледа „као што Нера вели.“

Румена, је заиста била најљепша девојка у целој Паланци, али и најобеснија. Сама се загледа у Милутина, који опет беше од момака најљепши, па и највреднији. Радња му је цветала. А што је било главно за Румену, нема Милутин никога од старијих, коме би морала угађати до те једине сестре, која ће се за две три године удати, па онда она сама остаје са својим мужем. Бољу прилику није могла за себе замислити, но што ова беше. Познаје она себе врло добро, зна, да се не би ни ским могла сложити, те је тако јадној Нери обећавала златне куле, само да је ова препоручи брату своје.

Па тако Милутин, мало по мало, поче обраћати све више пажње на Румену. Њене лепе црне очи, њен сиренски осмејак очараше јадног Милутина тако, да више није ни требао Нерине препоруке. Изгуби сасвим главу и узе је за жену.

Румена, чим постаде Милутинова жена, окрете други лист. А Милутин, и ако беше паметан човек, ипак паде сасвим у њене мреже. Од оне добричине постаде и сам пакостан, све је слепо веровао својој жени. Јадна Нера не беше више зеница своје брату. А још мање да ју је Румена пазила као сестру своју. Не имађаше више братовљеве милости — оцрни је Румена. Шта више сваки дан је говорила Милутину, како је Нера лена, како нема воље ни на какав посао. Тако Нера постаде у кући право пасторче. Сад тек јадница виде кога је брату толико хвалила, па ето сад јој та жена преоте сасвим љубав његову. Не смеде му се ни потужити, одма бих јој одговорио :

— Шта? како се смеш тужити на њу? Зар је ниси до неба узносила и хвалила?

Па шта ти сад на један пут није право? Није она крива што си ти упорна, и не ћеш да слушаш.

Сирота Нера мораде ћутати, трпети и гутати своје сузе.

У таквом јаду проведе Нера три године, и постаде већ и девојка и врло лепа девојка.

Често би је брат испод ока кришом погледао, па би у себи рекао: штета тако лепа девојка а тако големих мана има, „као што вели Румена.“

Али Румена сваки дан све је више мрзила своју заовицу. Завидљиво је на њу погледала. Није она могла трпети, да је ико на свету лепши од ње. А Нера је надвисила и стасом и лепотом своју пакосну снаху.

Па за то Румена и не хтеде да иде куд са Нером, увек је нашла ма какав разлог, па је и мужа знала уверити да је тако као што она каже, или налази за добро.

Тако кад је Недељом излазила са Милутином куд у шетњу, сирота Нера мораде чувати њиховог малог синчића, који је већ имао две године. Њој и не беше тешко чувати га. то је дете њеног брата, на кога она сад сву своју љубав пренесе. Али јој жао беше, што њу никада не воде.

Па и ту је Румена сплетке правила. Често му је говорила, како Нера мрзи то дете, и туче га кад они нису код куће. За то је Милутин увек и говорио Нери, кад је куд пошао са Руменом :

— Чувај ми дете! Тешко теби ако му што буде! — Сирота Нера није никако могла разумети за што јој брат увек то препоручује. Зар она не зна да дете треба чувати?

Тако једне недеље, кад Нера опет остаде сама са дететом, била је врло невесела. Оде у башту, па онако сетна певала је својим умиљатим гласом неку тужну песму. У једно је њом и дете забављала. Кад на један пут зачу да неко прати њену

песму фрулом, застиде, брзо пође да види ко то може бити што се придружи њеној тужној песмици, те као да јој одговара: „Не тужи, Неро, сунце моје, за тобом куца срце моје“. Кад погледа кроз ограду, њој на један мах сину лице од радости, уснице јој заиграше, и она викну: „Драгутине од куд ти? Кад дође?“ — „Овог часа, Неро, одговори млад човек, такође кроз ограду, — тек што сам се с мајком поздравио. Мајка оде да ми што приправи, да се мало прихватим. А ја ево дођох у башгу, као да сам слутио, да ћеш и ти у својој бити. Па кад те чух како тужно певаш, узех брзо своју фрулицу, да ти на твоју песму одговорим. Па реци ми, шта ти је, моја драга Неро, што си тако тужна? Где је онај мили осмејак са твојих румених усница? Па камо руменило са твога милога лица? За што сузе у тим лепим очима?“

— Еј мој Драгутине, много се што шта изменило и догодило од кад се нисмо видели.

— Па шта је то, дела ми испричај. Ходи мојој мајци. Што да седиш сама код куће.

— Не смем никуда. Брат ми оде са снахом у шетњу, а ја остадох са дететом да чувам кућу.

— Ех, па кад ти не смеш код нас, ево мене код тебе, само идем прво да се мало прихватим. У том се зачу и глас његове мајке која га позва да руча.

Драгутин беше њихов најближи сусед, с којим су се још од детињства познавали. Он беше нешто млађи од Милутина, заједно су се играли као деца. А кад дође време да пође у гимназију, мајка његова која беше удовица, оде са својим јединцем у Београд, те је остала с њиме тамо док није свршио школе, и добио службу. А она се врати опет својој кући. А сад ево син јој дође да проведе серије код ње, пошто већ две године прође како је није видео. А вукло га је срце да и Неру види, коју је још од детињства заволео.

Мајка му је при ручку испричала Нерине патње. А он се растужи па љутито викну:

— Шта, зар Милутин? Она добричина могао се тако занети за својом пакосном женом, и допустити јој да кињи тог анђела. Та он је своју сестру волео као своју зеницу. Она га јадница и наговори, као што ми је и сам причао, кад бејаш пред последни пут овде, да узме ту пакосницу за жену. Лепо сам му ја онда говорио, да бега од Румене као од живе ватре, ал' ме не хте послушати. Сад та јадна девојка испашта његову лудост.

— Ђути, сине, не ће ни то дуго трајати. Нека се Нера стрпи само још годину дана, док ти добијеш класу, па онда у име Бога, биће она наша. —

— Да мајко, али донде —

— Е шта ћеш, сине, и ја ћу је припазити колико год будем могла.

Тако се Драгутин с мајком својом договорио, а после оде Нери у башту, да је поутеша. Женско срце увек је осетљивије кад је ожалошћено. Тако и Нерино беше. До сад је Драгутина волела као и брата свога, али сад, кад јој је срце набрело тугом, кад се изјадикова пред њим, кад осети да има неког који дели њену тугу, за њу је сад Драгутин био више него брат. Она сад на један пут осети да га воли као душу своју. Па кад јој још рече:

— Неро, увек сам те волео, а сад још и више, од кад знам да толико патиш. Па си ипак добра и трпељива, претрпи се још само за годину дана, док своје стање боље доведем у ред, па ето ме онда, да те замолим да ми будеш верна љуба моја. А дотле ево ти прстена, којим те даривам као вереницу своју. За тим је загрли и пољуби.

Сирота Нера, ни сама није знала како јој је у души. Час би плакала, а час би се смејала. За њу беше у један мах то тако велика срећа, да је на све заборавила. Та она има сад неког који је воли, који ће јој бити од сад заштитник. Па

зар је чудо да у своме милом заносу, ни на што није више мислила, до само на своју срећу? На једанпут из тог њеног блаженства трже је врисак детињи. Поплашена брзо притрча детету, које је одмилело мало по даље од ње, па се спотакло и пало, те окрвави чело. И ако не беше ништа опасно, ипак се сирота Нера поплаши, јер је знала, како ће је укорити брат и снаха њена. А није ни опазила, да је из далека лукави слуга посматрао, који ће начинити од муве медведа.

Драгутин ју је тешио и уверавао, да ће је он код свог друга Милутина оправдати, али је Нера једнако у бризи била.

Кад сунце поче залазити, устаде Драгутин опрости се с Нером, и оде кући. Но тек што оде, кад ето дође и Милутин са Руменом. Слуга им још у дворишту исприча, како се Нера љубила у башти са неким младим човеком, па како је бесно одгурнула дете, те јадно паде и угрува се у чело, тако, да је крв лопила. Више није требало ни Милутину, а још мање пакосној Румени. Па још кад доврши, да је тај млад човек сад тек отишао, по свој прилици побегао, само да га они не затеку код Нере.

Милутин разјарен гневом полети у башту, и не питајући Неру шта је и како је било, завитла је око себе, и песницом је изудара неколика пута. Јадна Нера, нађе се у чуду. Вриснула би у плач, али се уздржа да не срамоти и брата и себе. А он јој само рече шкрипећи зубима:

— Чекај само, још ћу се ја рачунати с тобом, ти неваљала девојчурино!

Тек кад уђоше у кућу ту истом почеше да грде сироту Неру. Најпосле и она се осмели, па их запита гушећи се сузама.

— Па шта сам учинила да ме већ толико грдите? —

— Шта си учинила? Питаш ме? А с киме си се љубила, данас у башти! И за што си дете онако бесно гурнула, те је јадно пало.

Нера, као што није умела лагати, исприча им све по реду како је било, па што би се Милутин и одобрио кад је чуо за Драгутина, али Румена, пакосно подвикну:

— Охо, од кад уђе у обичај код нас Србаља, да девојку момак проси иза леђа њених старијих? Та ваљда ти је још жив брат који се за тебе брине! — То Милутина још више наљути, па викну:

— Ех кад је тако, ево ти ја кажем, да се баш не ћеш удати за Драгутина, но за онога, кога ти ја изаберем за мужа, а то сам већ и учинио. Добићеш ваљаног и имућног човека каквога ниси ни заслужила. А то можеш захвалити само својој снахи.

Тако су они с Нером душмански поступали. Бадава је Драгутин доказивао Милутину, и желео да га обавести и на прави пут изведе, али овај нехтеде ни да га чује, шта више забрани Нери, да се више ни за живу главу не сме састајати са Драгутином.

Али они ипак нађоше прилике, те једно другом поручише, и дадоше тврду веру, да их нико до једине смрти раставити не ће.

Тако дође и дан, кад Драгутин мораде отићи на своју дужност. Нери беше необично тешко, чинило јој се, као да га никада више видети не ће. Уграби прилику па кришом оде до Драгутинове мајке, те да каже своме веренику с Богом! То је било само за тренут и већ је ухвати њена пакосна снаха, брже боље отрча своме мужу, и оптужи јадну Неру, како је само она знала.

Милутин одма дозво своју сестру, и љутито јој рече: да ће је већ сутра запросити Јован Мишић, и да за њега мора поћи.

Бадава га је Нера молила и преклињала љубављу братском, да то не захтева од ње, он остаде при своме, и оде у дућан.

Још исти дан по подне, Румена је имала обичај, да после ручка оде у комшилук мало на разговор, а Милутин оде у свој дућан.

А Нера, онако жалосна, спрема је у кухињи суде од ручка, па је јадница размишљала како ће се одупрети сили братовљевој. Кад на један пут осети неки страхан дим. Погледа на све стране од куд тај дим долази, истрча брзо на дворште. Али има шта и видети. Из дућана ситничаревог куља дим. А и пламен се већ повија око гредица од собе на горњем спрату.

Нера кад виде тај ужас, престрављена викну: „Ватра! У помоћ!“

За тим се за час искупи свет са свију страна. А Румена потрча из комшилука, у највећем страху вичући: „Дете моје, куку мени изгореће ми дете!“

Дете је спавало у другој соби, право до оне, која је већ почела горети. Нико не смеде отићи горе, пламен већ захвати степенице. Румена је чупала себи косе од очајања, а ипак не смеде отићи горе преко већ запаљених степеница. Сви укочени гледају, а нико се не миче.

Кад на један пут кроз онај дим неко нагло претрча степенице, које су ужасно пуцале под корацима. Не потраја дуго, отвори се прозор на горњем спрату, од исте собе где дете спаваше, и указа се Нера као анђео хранитељ са дететом у наручју. Још је могла које како претрчати преко степеница горе, али доле већ никако не могоше сићи. Само је још толико имала времена да захвати дете, које је већ почело грцати од дима.

Кад се појави Нера са дететом на прозору, а иза ње већ куља дим и пламен осветли њено лепо лице, изгледала је као нека светитељка. За тренут сви стајаху као укочени, и чекаху шта ће, и како ће се спасити са дететом. Ако скочи са прозора на тврду калдрму изгруваће се и

она и дете, па можда ће и извесну смрт наћи. А ако буде оклевала, пропали су обоје, морају изгорети. Тако су са ужасом гледали шта ће бити. Милутин је био у очајању, није знао за кога више да стрепи! Неки повикаше: „брзо бацај те хаљине по калдрми!“ Али Нера се није имала кад размишљати, осећала је већ и врелину племена. Она само викну:

— Боже буди нам у помоћи! — И скочи с прозора држећи дете у вис, да се неби угрувало. У један мах зачуше се два ужасна вриска. С једне стране врисну Румена, а с друге јадна Нера, која се изгрува о тврдо камење, још једнако држећи дете у вис, које сачува неповређено. Брзо прихватише дете. А Милутин блед као смрт притрча својој јадној сестри, коју онесвешћену подиже у своја наручја. Да је још тренут остала на прозору нашла би заједно са дететом ужасну смрт, јер у истом тренутку сруши се и гредица.

Сви се скупише око Нере, да виде је ли жива или је јадница испустила душу.

Јадна Нера, оста жива, али испребија ноге. Лежала је више месеца болна, преболна. А Милутин и Румена као скрушени покајници клечећи дворили су болесницу, која им се на највеликодушнији начин осветила за неправду, коју су јој наносили од толико времена. Молили су се Богу ти грешници, да им Бог опрости њихове грехе, а њу да подигне опет здраву на ноге.

Но све њихове молитве не би ништа помогле, да не дође Драгутин са првим лекарима да помогну његовој вереници. И поред све њихове вештине оста јадница рома.

Она се поплаши да ли ће је Драгутин и тако сакату волети?

Али у Драгутиновим грудима куцало је поштено срце, он је прво заволео Нерину племениту душу. А сад се још и поноси са таквом узвишеном девојком, која наскоро постаде и мила жена његова.

СПОМЕНЦИ

— ИЗ ДРУГОГА ДИЈЕЛА —

I.

Б е си, мила руко, што ме грлит' знаде,
Што ми једним стиском нови живот даде
И отвори рај,
А млађано срце претвори у снове,
У пламен и сјај?

Ђе си, руко мила?.. Усред ноћи ове
Кроз сузе и тугу тебе срце зове...

Зове те са плачем, уздахом и вриском,
Да му с нова дигнеш са врелијем стиском
Блаженство и моћ,
Зове те, ал' ниђе одзива му није,
Свуд је мртва ноћ...

Само густа магла ситне сузе лије
К'о да моју тугу у свом мраку крије...

II.

Успомено мила отргни се једном
Из мојијех груди, јер ту с тугом ледном
Сумора је стан,

Ђе никада не ће са осмјехом сјати
Премаљетни дан;

Отргни се, бјежи, нек те срећа прати,
Судба ће ти, можда, љепши станак дати...

Јер у теби мила, успомено жива,
Најљепши се цвјетак лелуја и скрива,..

О, па шта бих тад,
Да тај цвјетак свене посред мрачног стана
Ђе је бол и јад?...

Бјежи, тамо бјежи пут небеских страна,
Јер тај л'јепи цвјетак са рајских је грана.

A.

ТРИ ДАНА У МАНАСТИРУ

— НОВЕЛА —

Суморна је земља сива
 Бл'једе равни, горе тије,
 Сиви облак небо скрива
 И блага га туга вије;
 И кроз пусте, тихе стране
 Хлаћан вјетрић кад заблуди
 Тужно шуме голе гране
 И увело лисје туди.

И мирише у осами
 Благи мирис свелог цв'јећа,
 Па ти тиху тугу мами
 И на бл'једу прошлост сјећа.

Јован А. Душић.

Соба је доста тијесна. С јужне је стране малени прозор, на којему цвјетају руже у земљаним посудама. Сунце тоне на западу и баца пошљедње зраке... Неретва шуми, тајанствено шуми.

...Да ли га видиш? Сједи крај прозора и нешто пише. Блијед, изнурен, пропао, баци кад када сањалачки поглед на оне руже. И опет се умири и пише даље. — Пошљедњи сунчани зраци трепере на његову лицу. Из далека изгледа ти румено, свјеже; али, приђеш ли ближе, преварићеш се. Блиједо, увело, а опет с неким блаженим осмјехом, мирисом, као увела ружа на дјевојачким грудима. Очи, оне некадашње очи, нијесу више живе, ватрене, свјеже. Свјетлуцају као роса на листу у ноћи.

О, био је он некада друкчији! До душе, миран и скроман, али весео, љубак и румен, ко румена јабука. Та сви га се добро сјећају у родном мјесту, јер таква не бијаше на далеко. — Кажу, да се само мртви мијењају. Па и живи се могу мијењати, али тешко си га таквим јадницима!

Соба доста малена, — можда најмања у цијелом манастиру, — али

ипак не могаше скучити његових мисли. Он не бијаше духом у њој, већ тамо, далеко у милој Банији. Још и сад гледа оне слике из дјетињства, те их ниже на папир. — Блажено дјетињство!

И она је ту... сестра његова. Зар је не видиш, гдје сједи иза њега? Тужна, замишљена. Лијепе црне очи, њезине, сад су на њему, а сад су оборене. — Обоје мртви тијелом, а живи духом. Још само душе свијетле... трепере, као кандило пред кипом успомена...

Сунце тоне. Дивља Неретва шуми, вјечито шуми...

СНОВИ

Далеко су мила места!
 Пролетеше сретни дани!
 А време се канда жури
 И сам спомен да сахрани!
 .....
 Ах, прошло је доба оно,
 Доба светлих рајских снова
 .....

Војислав.

Кад се возиш цестом од Војинића, остаје ти село У... на лијевој страни. По зеленим брежуљцима леже раштркане сеоске куће, и тек по негдје се која бијели између лиснатих грана. Јамачно којегга газде. На врху једнога брежуљка бијели се црква, што се поносно уздиже изнад осталих кућа. Окренеш ли с цесте на десно, за цијело ће ти пасти у очи стар, подеран кућерак. Био је негда друкчији. Не бијаху шљиве око куће запуштене. И сада изгледа све друкчије, но што бијаше пријенеколико година. Јадни остаци! Да устану покојни Васо и Наста, како би им било тешко на срцу! Како би плакали, што на њиховој кривој тековини почива хладни

печат разорења. Па, Бог зна, мислили би, није ли горе с оном сиротом, што оста иза њих. Та свој је хљеб најслађи, а родитељска је рука, и кад бије, најмеканија, најтоплија...

И збиља би Милена, тај једини живи спомен и сјећање на Васу и Насту, пропала, да не бијаше учитеља Ђурића и његове добре Анђеље. Они је пригрлише послје смрти оца и мајке, те је уведоше у кућу своју, гдје ће наћи брата, њихова Владимира. Заиста, дјеца се завољеше као брат и сестра. Шта, брат и сестра, ма још више! Једно без другог ни часа. Читава учитељева кућа бијаше жива, весела. Још би свакога дана доскакутала и попова Мара, те би се играли по цијели дан. Владимир би брао по ливади цвијеће, а Мара и Милена правиле би од њега вијенац, те би га постављали Влади (тако га зваху) на главу.

— Ти не пец, Мијено, Влади гаву китити. Ја њега сама китити; он је мој — говорила би попова Мара дјетињски, безазлено.

А Милена би се на те ријечи снуждила и оборила њежну главицу, као ружица, кад пирне на њу хладан вјетрић. И тако, ћутећи, одскакутала би далеко у ливаду, те би набрала најљепше цвијеће и од њега сплела вијенац.

— Гле, Маро, ја имам баш љепши вијенац за мога Владу — радосно говораше Милена, трчећи из далека.

И тако би се обадвије натјецале, која ће сплести љепши вијенац „своме“ Влади.

Једнога дана дођоше све троје пред матер Владину, окићени цвијећем. Напријед иђаху упоредо с вијенцима на глави Милена и Владо, а за њима Мара, носећи котарицу цвијећа. Кад их виђе добра Анђеље, како се смијала!

— Дјецо, Бог с вама, шта радите?!

Више би се пута љутила, али би им опет пуштала на вољу, јер не траје вјечито то блажено доба дјетињства. Та када би вјечно било, не би схваћали, љубили толико његове дражи. Како су лијепи први дани прољећа иза тешке зиме! Лијепе мајске руже вену, и опет долазе друге, а дјетињство никада...

У ЖИВОТ И БОРБУ

Преко плоча и гробова људи,
Тавна прошлост што их травом скрива,
Млади путник са трепетом блуди,
И будућност у заносу снива.

Војислав.

Прође блажено доба. Владо свршио основну школу, а Милена оста код куће да помаже у послу. Једнога дана рече учитељ Ђурић своме сину: Еј, Владо, синко, вријеме је да пођеш даље на науке. Сјутра ћеш куму Јанку у град К... Он ће те држати код себе, јер и онако нема своје рођене дјеце. Али за то треба да поштујеш свога кума, ама куда он оком, тамо ти скоком.

Владо се снуждио на те ријечи, особито кад виђе уза се Милену, како га гледа оним лијеним, црним очима, као да му каже: не иди, Владо, не остављај ме. Дођоше му пред очи лијепе слике из раног дјетињства, онакове, како их је он могао представљати већ тада у својој млађаној души. Ливада, цвијеће, потоци, вијенци, село, сви друзи, све се то ређаше пред његовим очима. А опет, с друге стране, морила га радозналост, да види град, о ком му је причао само отац у школи. Толике куће, зидане, високе, једна уз другу! Ох, како је то величанствено! Људи, дјеца, дјечаци, сви су на близу. Како се ти морају да љубе, кад су вазда једно уз друго! — Тако сањаше у невиности својој души.

А Милена, и ако је у срцу жалила, кога би год срела тога дана, причаше, како ће њезин Владо у град, да учи дебеле књиге, веће, много веће, него су буквари. —

У вече истога дана сјећаху обоје крај огњишта. Она подјариваше ватру, а он гледаше неку књигу са сликама.

— Па ти заиста у град, Владо? — питаше Милена тужно.

— Рече ми тата да ћу куму Јанку. Сјутра ће доћи по ме чика Стево с колима, да ме одвезе.

— Бог драги зна, како ће ти тамо бити. Не ћеш више имати овога лијепога цвијећа и вијенаца. Ко ће ти тамо брати цвијеће, кад нијесам ја уз тебе.

— Понијећу све старе вијенце, те ћу их чувати и тебе се сјећати.

— Мене сјећати?...

— Да, тебе ћу имати вазда пред очима.

— Али кад ја нијесам уза те, како ме можеш гледати!

— Лијепо, у мислима...

Бијаше јој чудно. Не могаше ни замислити, да је се може сјећати, кад није уз њега. Невина, и ништа више! Тек јој бјеше десета.

Пламен весело пуцкараше на огњишту и освјетљаваше њезино рујно лице. Подјариваше даље, а Владо је гледаше, ама ни око с ње...

Дуго би тако сједили, да их не зовну добра Анђелија, јер Владо ће сјутра рано.

Цијелу ноћ сањаше о граду, о бијелим кућама, господи, мноштву разнолика свијета. И из најљепших сањарија пробуди га отац: „Устани, синко, вријеме је да идеш. Чика Стево чека на пољу“. — Није се ту дуго спремало, јер шта му треба, кад га и онако све чека у граду.

— Збогом! пољуби оца и матер у руку, који га још једнако савје-

товаху и благосиљаху. А Милену загрли, онако, ко брат сестру...

И она му даде некакву књижицу, у којој бјеше наслагано сува цвијећа, што га је чувала за њега — за свога Владу — јер га друкчије није никада ни звала.

Влади бјеше тешко, веома тешко... Цвијеће, ливаде, село У... — шта село — ма читави за њега свијет остављаше. Сада се поново рађаше, а овај живот, што га проживље, бијаше ко она звијезда у ноћи, што нагло засвијетли и пане. А у томе је свијету и дјетињском небу за њега још само једна свијетла звијезда — његова Милена.

Кола су јурила... Осврташе се и гледаше Милену, како руком маше. Што више гледаше, то му се већма маглило. Очи му се наводнише, те не могаше више ништа видјети, до маглу, маглу, и у њој свијетлу звијезду Милену...

РАЗОЧАРАЊЕ

Тамом незнања ја сам сретан био!
Ко јасна звезда, што трепти и блиста,
У тавном низу бесконачних снова,
Душа је моја била ведра, чиста,
Чиста, док светлост не засија нова!
Дотле сам само назир'о с висина
Жиљота људског непојмљиве тајне,
И душа моја плану од милина
Тражећи слике варљиве и сјајне...

Војислав.

Дуго су се возили. Тек пре вечер уђоше у град. Како се чудео Владо оним високим кућама, па фењерима, мноштву свијета. Све је то њему било ново. Нов се живот створио пред његовим очима. — Ох, помисли, како ће ми овдје бити лијепо! Свашта ћу научити. Какових је ту истом књига! Ма све ћу их проучити. Па људи? Ала су добри! Гле, та вазда су заједно. Лијепо ли живу у слози, љубави! У нашем нас селу бијаше мало... — А, шта је ово?.. Окрену се и виђе много женскога свијета.

— Ма, вјерети, чика Стево, какав је ово свијет? — питаше зачућен.

— Ћути, дијете, то су градске жене и дјевојке — хладно одговараше стари.

— Хм, жене... дјевојке!? Шта им је оно бијело, прозрочно преко лица? Шта се вјечито окрећу?

О, није моја Милена таква!..

Док се он тако чудило, кола стигоше пред лијепу, једнокатну кућу. Пред вратима стајаше Владин кум и стари прото Б-ћ. — Владо искочи из кола и колеће куму, да га пољуби у руку. Но овај га упути прије проти.

Владо приђе бојажљиво руци..

— Жив био, кумићу, из наше Баније! — прото га поздрави с оним блаженим, старачким осмјехом на лицу.

Прото и кум одоше у кућу, а Владо оста код кола, док унесе чика Стево све што треба. Дуго стајаше, јер га бијаше стид, да иде одмах горе. Зовнуше га. Уђе у собу, у којој сјеђаше код стола прилично стара госпођа с наочарима. Владо приђе руци.

— Нека, синко, нека, да си миздрав!

Донијеше иза тога вечеру на сто. Нуде Владу, али он се вјечито нећка: сит, па сит.

— Узми, рано, нуди га кум.

У Мостару

— Хвала, не могу; нијесам гладан.

— Остави, Јанко, дијете. Видиш да је дошао први пут у град, па се стиди — говораше кума.

Ама Владо, крај свега тога, бијаше тужан. Сјетио се села, другога, родитеља, а поврх свега Милене...

Ох, тешко му би, кад му показаше собу, која ће од сада бити његова. Није код куће било тако. Тамо су били вазда сви заједно. Па ни огњишта овдје нема као код куће, гдје је сједио дуго крај ватре са Миленом. Свега тога нема! Све је хладно, туђе... Тако је размишљао, жалио, а уздах први пут се оте из његових младих груди... Видје земљу, небо.

Живот у граду... да, живот. Разочарање!

Ухвате славуја, баце га у кавез, хране га, зеленило околу постављају, да га потсјећа још више на лугове, слободу. А он сиромаш пјева... Уздише, не пјева, јер оно су његови уздаси за слободом. И људи га слушају, диве се, али не разумију... Несташни лештир приђе ружи, пољуби је два пут, три пут, и одлети даље... Дође дјевојка, откине је и придјене на груди. А она се јадна румени, мирише, т.ј. живи, али вене...

Живот у граду!.. Разочарање!..

Милош Живковић.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

КРОЗ ЖИВОТ И СВЕТ

I.

убав ће те често срести
И цветне ти венце плести.

Није л' друкче, ти их прими,
Ал' их свагда с главе сними.

Но запамти још и више:
То се цвеће не мирише!

Јер већином, гледни, ено,
Вештачки је направљено.

II.

Ко'лко пута снове наше
Све бујицом јади растераше!

Е тако је, свако доба
Има своје оштро трње,
Ал' не дај се све до гроба —
Може бити још и црње!

Ко са муком
И железном руком
Кроза трње храбро се пробија,
Тај кров правој срећи својој свија;
Јер срећа се верно само с оним дружи,
Ко је справим трудом и збиља заслужи.

III.

Та управо шта је
Та славна слобода,
Што се тол'ко цени
Од људскога рода?

Слобода је права
Без иких окова,
Без љубави, дакле,
И наде и снова.

А слобода така,
Је л' то слика среће? —
Та то би ти било
Сужањство највеће!
IV.

Пламен поглед, чело ведро,
Дар огњани, душа смела
И љубави пуно недро,
Да за друге живи, дела.
А полако живот ходи
Низом својих чудних слика,
Све ближе нам знанца води
На путање мученика.

Једва капље добра мало,
Из камена ко б' га мако?
А од беда море стало,
На ком борац перце лако.
Ал' ти преже крила дићи,
А дух силне снаге има,
И ено га где ће стићи
Та и самим небесима.

Љубомир Лотић.

КРВНИ МИР

— приповијетка из Херцеговине —

написао Свет. Ђоровић.

(Наставак)

VI.

Утрово тек што бијаше освануло.
Сунце се почело помањати са
истока, те сјајним зрацима поз-
лаћива врхове каменитих брда.
У трави се још свјетлуцају кап-
љице чисте росе, као да си просуо
сићане алемове; а шарно цвијеће
лагано развија своје крунице и мирише
тако слатко...

Стеван се баш пробудио па стао
према истоку и почео да се моли
Богу... У истој соби, у једноме
ћошку, сјео Стојан па нит' ромори
нит' говори, него зарии главу у шаке

па премишља. Нека свечана туга
разлила му се по лицу, па не смијеш
да му приступиш као да се бојиш,
да ћеш какву светињу повриједити...

Мирко је опет сједио пред собом,
крај огњишта, па прекрстивши руке
на крилу, бленуо је непрестано у
једну тачку на зиду. Од како се
несрећа десила, он сиромах никад
није сушио очију. Сузе су му текле
и саме.

Онај ужасни догађај увијек му
је лебдио пред очима. Чинило му се,
као да једнако гледа Јована како

лежи блијед и крвав, — и то га је доводило до очајања. Но осим Јована, жалио је он и Стојана, гледајући га сваки час како вене... То га је неизмјерно болило и то му је сузе на очи наћеривало, те му се чинило, да се никада ни утјешити не ће...

Баш кад је Стеван свршио молитву и сјео да пије кахву, помоли се на вратима стари Милош.

— 'бро јутро, — викну још с врата.

— Добра ти срећа, — дочека Стеван.

Милош уљезе, па сједе близу Стојана.

— Шта ти радиш? — запита га.

— Ништа, — одговори Сојан као од бијеле.

Милош се окрену од њега, па поче да глади бркове. Виђело се на њему, да ће нешто озбиљно говорити.

Стеван је то одмах опазио.

— Ти к'о да си дош'о послом?

— запита и погледа га озбиљно.

— Ја.

— А какав је пос'о?...

Милош се још једанпут поглади по брку.

— Ама дош'о сам, брате, — поче,

— да те нешто сјетујем.

— А шта?

— Па, брате, да се помириш лијепо са Раданом. Видиш, трефила се ова несрећа, па се сад туђите један од другога. А били сте вазда добри пријатељи.

— Јесмо.

— Па ето, помирите се.

— Ја хоћу.

— Па да углавите крвни мир.

Стеван га погледа зачуђено.

— Ама зар ће то требати?

— Хоће. Друкчије не може.

— Па добро, — рече Стеван, — хоћу.

— И платићеш крвнину?

— Хоћу.

Милош полахко устаде и пође. Кад је изишао, Стеван диже руке према небу и прекрсти се:

— Боже, фала ти! — рече, па тихо приступи Стојану.

— Све ће бити добро, не брини се! — рече и потапша га по рамену.

Стојан је преслушао читав разговор, а да ријечи проговорио није. Испочетка му се чинило, да од свега тога разговора ништа бити не ће, — јер је добро знао, како Херцеговци свете своју крв, — но мало по мало, па је све више вјеровао у могућност измирења и то га чисто разведри. Као иза густих облака, кад се помоли и сине први сунчев зрак, тако на његову лицу сину осмјех, кад на своме рамену осјети Стеванову руку и кад зачу, да ће све добро бити.

— Фала ти к'о оцу, — рече он Стевану, па га пољуби у руку, а затим пође огњишту.

— Мирко! — викну.

Мирко уплашено скочи.

— Шта је? — промуца.

— Све ће бити добро! Помирићемо се са Радановијем. Платићемо им крвнину, па ћемо опет живит' у љубави.

А Мирко само зинуо од чуда, па као да не разумије, шта му се говори.

Но Стојан се на то ни обзирао није, него онако весео истрча пред кућу. Било му је, као да је из мртвих васкрснуо. Још јутрос је мислио да је све пропало, а сад се опет друкчије окрену. Срећа му се поново почела смијешити, па макар и из даљег. Сад би волео и запјевати, кад би то било у реду, јер није право да он пјева, кад је Милица још у жалости.

Кад му Милица паде на памет, као да га нешто такну у срце. Волио

би него три царева града, кад би је само виђети могао, па да и њој каже, да ће све добро бити и да им више не треба страховати ни од чега.

Ал' узалуд! Није се још могао ни примакнути Радановој кући, а камо ли да са Милицом разговара.

Задовољио се само тиме, што је дуго и дуго из даљег гледао у ту кућу.

Пошље подне дођоше у Стеванову кућу Милош и још један одаљи рођак Раданов. Стеван их дочека да не може љепше и уведе их у собу.

— Еле ми дошли, — рече Милош.

— Па добро ми дошли, — дочека Стеван.

— Да останете и одсле добри пријатељи, треба да углавите крвни мир. Ти ћеш казат' и у који ћемо дан и колико ћеш платит' крвнине.

Стеван се мало замисли. За час само обори главу, па је опет подиже.

— Добро, — рече, — за Јованову главу даћу ону моју велику њиву у пољу. Је ли ви доста?

— Доста.

— И да углавимо мир код цркве на Госпојину.

— Добро.

И пољубише се.

Стеван одмах викну на млађе, те изнесоше плоску ракије... Он се први прекрсти, скиде капу и наздрави:

— Здрав Милошу! О чеме радили сретно и хајирли било... Да нам Бог да брацку слогу и љубав. Здрав си ми и живио!

— Бог ти живот и здравље дао.

Иза тога потегнуше још по једном, па се дигоше и одоше...

V.

Код малене сеоске црквице окупило се силесија народа, па се све то ускомешало као пчеле у кошници. На једној страни засјели старци

па се причају и разговарају о свеме и свачеме, што им на језик дође. Недалеко од њих састало се неколико баба, па једна другој не да, да до ријечи дође, него готово гракћу као вране. Према њима ухватило се велико коло од момака и од ђевојака, па пјевају иза свега гласа:

Под оном гором зеленом

И оном вишом планином,

• Малко се село виђаше,

У селу коло играше....

Поред тога кола стало једно момче, па дува у двојнице из све снаге. У лицу је сво поцрвенило, а вратне му жиле набрекле од зора.

На другој страни опет окупило се такођер доста свјетине. Тамо дошле некакве кујунције из Мостара и три четири Шкутора из Далмације, па изнијели свакаквијех ствари на продају. Ту има и колана и прстенова, менђуша, шалова и јашмака, — свега и свачега, а радознали сељаци и сељакаче све завирују, па хвале или куде, а ако им што запне за око, одмах и пазаре.

Кад се свршила летурђија, тад и оно свијета што је било у цркви, изиђе пред цркву, па настаде још већи метеж.

А из тога метежа измакоше се три младе жене, носећи у рукама мале, дрвене бешике, у којима су мирно спавала три још некрштена дјетета. Те су жене биле из Стеванове породице.

Пошто се поприлично одмакоше од читаве оне хуке и вреве, стадоше на једној равни и поредаше бешике једну до друге.

Мало за тим, па ето и попа, а око њега Стеван и Радан, који стадоше мало даље од бешика, а поред њих бијаше Милош и још неколико других рођака.

Поп махну главом, те се двојица од Стеванове родбине одвојише и одоше некуда.

Не прође дуго, кад се опет вратише водећи Мирка. Мирко је пузио четвероношке, а о врату му виси она иста пушка, којом је убио Јована.

Кад се примакао Радану, он окрену у се пушчану цијев и тако му предаде пушку.

Сви занијемаше и погледаше у Радана.

Радан узне пушку.

— Примите Бога и светог Јована и поштедите овој нејачи ранитеља, — вриснуше жене у један мах и поднијеше бешике пред Радана.

А он их само погледа, па се сажете подиже Мирка и пољуби се с њиме.

Тад поп узне крет и позва их да цјеливају.

Стеван приђе први.

Он се побожно преклони и прекрсти се неколико пута, па пољуби крст.

— Кунем вам се, браћо, — викну, да ћемо од сада бит' исти пријатељи к'о и прије. И ако ико из моје куће макар и прстом дирне ваше чељаде, ја ћу га убити својом руком!

У овоме часу био је некако свечан.

Лице му дошло некако жуто и озбиљно као у светитеља, очи му сијевају као варнице, а дуга сиједа коса пала му по раменима, те је вјетар мрси и игра се њоме.

Тада приступи и Радан, па се и он закле.

А попо приђе и поче кршћавати ђецу.

—

Лијепо је било виђети, кад су се иза тога враћали кућама. Стеван и Радан иђу један поред другога, па се разговарају лијепо и пријатељски, као што су се разговарали прије

Јованове смрти. За њима иду рођаци, па и они заједно и свакоме са лица читаш неку чисто дјетињску радост.

Мирко је остао најстражнији, па и он много расположенији. У овај мах чинило му се, као да је Јован устао из мртвих и као да више нема никаква гријеха на души. Корача, па му се чини, да је сад лакши на ногама.

Па ипак кад су дошли близу сеоског гробља и кад сви поскидаше капе и прекрстише се, паде му на памет Јован. Изгледало му је, као да га сад пред собом гледа онако кршна и здрава, па онда... гледа га у крви... Мирко се сав стресе, а сузе му потекосе низ образе. Он их брже отра рукавом, да не би други опазили, а затим обори главу и пође шутећи.

Тако дођоше Стевановој кући.

Стеван за час изнесе ракије и почасту пријатеље, који, онако с нога, повукоше мало, па одмах и одоше.

— Сад је све добро, — рече Стеван задовољно трљајући руке.

— Добро је, — рече и Стојан.

Стеван се мало осмјехну и кресну лијевијем оком пут њега.

— А биће још и боље, а?

Стојан не одговори.

— Мислиш ти, да ја све не видим, — настави Стеван, — та знам ја, да би ти умро без оне Раданове препелице.

Стојан постиђен обори главу.

— Немој се сад стидити! Нијеси ђевојка него момак! Ја не знам какви су ови данашњи момци, па се стиде, а ја сам богме и наваљив'о да ме жене... Ама, ако Бог да, све ћу ја то свршит' и то брже... говорио је Стеван једнако.

Стојан није могао више издржати, него скочи и побјеже из собе.

— Застидио си га, — рече Мирко.

— Нека, нека! Знам ја то, — говорио је Стеван кроз смијех, — ја

сам и шћео да га застидим. Хе, хе, хе, ама све ћу ја то свршити!

Кад је изишао пред кућу, Стојан стаде. Не би се сад повратио у собу, па да му читаво село поклониш. Жестоко се застидио.

— Сад ће се све свршит' — рече готово на глас и поскочи од веселја, — Милица ће бит' моја, то је чисто к'о сунце...

Па накриви капу и кроз зубе поче да пјева:

О ђевојко, душо моја,
Ће но синоћ с тобом стоја,
Остаде ми сабља моја,
Сабља моја и махрама...

Баш он усред пјесме, кад угледа Милицу, ће изађе и оде за кућу. Он одмах потрча тамо.

— Шта радиш? — викну.

Она се окрену изненађена и погледа, а радостан осмјех разли јој се на лицу.

— Оклен ти? — запита полачко.

— Ја ево дош'о, па да те само видим... Не могу без тебе... Па... па још ћу ти нешто и казат'...

Она се опет осмјехну.

— А шта то? — запита.

Стојан натура капу још више, тако, да му је готово на нос пала, па јој се приближи:

— Рек'о је амица, да ће нам брже бит' сватови.

Милице удари пламен уз образе па обори очи. А онда се уједанпут окрену и побјеже у кућу.

А он само стао, па се смије, исто онако, као што се и њему Стеван смијао... Још једанпут погледа онамо куд је отишла, па се пун задовољства врати кући.

—

У исто вријеме, кад су Стеван и Радан углављивали крвни мир, сједио је Бошко са неколико својих јарана у једној омаленој и опалој кући,

која је уједно била и механа. Била је то врло стара кућа, подијељена на двоје, те је у једној половини било огњиште, на коме је готово увијек горела ватра и пекла се кахва, а друга половина била је соба, ће се пило. Соба је била ниска и чађава.

На зиду се видиле дуге, жуте бразде, а то је знак, кад киша пада, да није унутра много боље него и на пољу. У соби није било никаква намјештаја, осим једног масног и расклиманог стола, који је стајао на сриједи и око кога се бијаху окупили њих четири до пет момака. На први поглед могло се познати, да су прилично повукли, јер су им се очи помутиле, па дошле чисто кржаве а лице се зажарило. Пред њима на столу лежао је преврнут бардак, из кога се нешто ракије пролило по столу.

— Па они се мире, — довикнуће крштећим гласом једно момче Бошку.

— Мире, — вели Бошко.

— И ти ћеш то поднијет? — рече он подругљиво, па намигну оком на друге, али тако, да је Бошко лијепо могао опазити.

То га је наљутило и он скочи као рањен тигар.

— Ко? Зар ћу ја поднијет'?... Велиш ли мени?... Бре ко ми то још једном рекне, пукнуће му бардак о главу!

Сви ушутише.

— Ја сам се закл'о, — рикну Бошко, — да ћу се осветит'... И осветићу се, ја!

По његовом гласу, који је излазио као из проваљене бачве, по његовоме изгледу виђело се, да се не шали. Лице му дошло црвено к'о крв, а очи му сијевају некако дивље, разбојнички. Његови јарани, и ако напиту, забезекнули се, па га гле-

дају, као да је то неко натприродно, више биће, — па ни један није у стању ријечи да проговори.

Бошко их промјери од главе до пете, па опет рикну.

— Јесте ли чули?

— Јесмо.

— Немојте мислит' да ћу слагати!

Па поносито пође. Они се размакоше и начинише му пут.

Кад је изишао, окрену се да види прати ли га когод, а онда пође даље.

— Помирили су се, — рече, — и сад ће можебит' да се опријатеље!... Ама јок... Ја не дам!... Убићу, убићу макар кога... Убићу Стевана, Стојана, Мирка, убићу свакога, ко ми први на очи дође.

У њему се породила страшна жеља, да убије ма кога. Он је сада

хтио крви, крви и само крви... Шкрипао је зубима, и псовао страшно... Он је хтио да нешто руши, ломи, па је ломио гране и гранчице што му бијаху на путу.

— Крви! Крви хоћу! — говорио је једнако у чудноме заносу, — глава за главу ми треба!

Ноћ се била спустила, кад је дошао кући.. У први мах није хтио да уљегне, него је неколико пута обишао око куће и завиривао у сваки жбунић, као да је нешто тражио. Кад је све добро прегледао, ушуња се као лопов у кућу, па се извали крај огњишта... Мало за тим па је и заспао, али и у сну викао је и пријетио, а два три пута је скакао... Тек пред зору постао је мирнији, али се ипак није савим умирио.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

ПРИСНИ ПРИЈАТЕЉ

— УСПОМЕНА ЈЕДНЕ ЖЕНЕ ОД *Енрика Кастелнуова* —

С итал. превела **Јел. С. Павловићева.**

Када се, по повратку са свадбена пута, уселих у свој нови стан, прво лице, које ми муж представи, био је Др. Августо Роберти.

— Како ти се чини? — упита ме пошто доктор изиђе. Па! — одговорих — биће да је изврстан лекар... Ну није Адонис! — Ох глете, глете! рече шалећи се Лучијано, (мој муж). Она би хтела да познаје само лепе људе! — Он мора имати и приличан број годинаца — додадох. — Колико би ти од прилике рекла да има? — Шта знам? Па четрдесет и четири... четрдесет и пет.

— Само је за десет година старији од мене... Дакле ни потпуних четрдесет, и ако је већ сав оседио. Не ћу да кажем ништа. Бићу и ја такав у његовим годинама... И пређе руком преко густе, црне косе своје. — Буди милостив, не прави упоређења — рекох ја гледајући са извесним поносом свог лепог мужа. А и беше баш леп. Он поглади смешећи се бркове.

— Имаш ли још што шта, да прокритујеш? — Чини ми се, да је мало несретан, збуњен! — Сиромах Августо. Људи га поштују доста, али код жена није имао никад среће. Ја бијех већ готова, да додам:

— И за то ми га утрапи. — Ал' не рекох ништа. На против Лучијано је дошао и сео поред мене, и почео ми озбиљно говорити, како треба да будем љубазна према доктору Робертиу.

Пре свега доктор му је био и нешто род. За тим је требао, да нам буде наш лекар; ма да је у низу година готово запустио сво упражњење у занату. Лучијано имађаше неограничено поверење у у његову подобност и беше га наговорио, да прими нашу кућу.

Шта више доктор Роберти био би за ме неоцењени пријатељ; мој муж сматрао је за велику срећу, што ће имати једно лице верно коме ће ме препоручити за време својих кратких ал' честих одсустава; како се тад у пословима својим не би за ме бринуо.

— Разумела сам те — помислих у себи. Свакако ми не ће бити лако, Лучијано ће тек за час одлетити, а мене ће оставити под туторство овог чувеног доктора. Ну ипак не хтедох да учиним своје мужу на жао, чак се не хтедох ни показати, да ми се његови предлози не допадају, па ради пажње и симпатија његових према мени упех се из петних жила — направих лице весело — рекох му:

— Та знаш, шалим се. Кад је теби Др. Роберти тако драг, биће такођер и мени, он ће наћи увек најучитивија пријема у нашој кући,

— Е тако, то је добро — одговори мој муж — и пољуби ме један пут,

Мени је било тада двадесет и две године и свак — нарочито моје пријатељице — држаху ме за млађу. Др. Роберти имађаше тридесет и девет година, а чинило се, да је старији. У његовим сам очима морала бити још дете, доста да је нешто то био узрок, нешто и наше мало сроство, а највећма његово старо познанство са мојим мужем, што се он брже боље пожури, да ми буде други отац; с почетка ме ословљаваше са ви а после са ти. Што се мене тиче и поред свег нава-

љивања и његовог и Лучијановог не могах себе да савладам, да му кажем ти.

У осталом — није дуго прошло — као што ћете видети, бејаш мишљена свог мужа. У колико сам више упознавала доктора Робертиа, у толико сам га морала више ценити и желети му добра. Он беше од оне сорте људи, од којих човек може створити себи *права* пријатеља. Није симпатисао друштвеном животу, у оделу мало небрижљив, у друштву ћуталица, али у четири ока неисцрпно обилат. Његов разборити и проматрачки дух није био само науком подхрањиван већ и искуством ободрен; у својим раним годинама беше обишао велики део Европе — жива му је и цигла жеља била, да види и остале делове света, да преузме које научно путовање.

— И опет — говорио би — потребно би било, да победим своју природну леност, а у толико је теже победити, у колико се више заилази у године. — Остави се путовања — говорих му ја. У место тога ожени се. Био би примеран муж.

Али он у то не вероваше. На против њему се је чинило, да кад би се и оженио, да не би могао ту жену срећном учинити. У овако што сумњају само људи галантни.

Лучијано ми је причао једном, како је пре толико година Др. Роберти хтео и требало је, да се ожени, али се ствар разгоди и дјевојка се уда за другог. Мој муж био је тада дечко... Одмах после покварене женидбе Роберти је предузео велико уобичајено путовање — по повратку, увек је избегавао, да говори о овој ствари.

Лучијано, који у осталом и не беше радознао, задовољан је био са оним, што је већ знао о тој ствари — више што није га се тицало — ја, на против јако радознала, хтела сам да по што по то нишчепркам, дознам што више, али на жалост не успех.

Ну збиља, ја не казах, да је мој муж био секретар једног „Осигуравајућег друштва“ и као такав морао је од времена

на време, да посећује различне агенције. Ово беше и узрок његову осуствовању, које ми беше још раније навестно, а које богме за тим учестаху и беху доста дуга, по неки пут и по двадесет га дана не беше код куће. Да бих угодила Лучијану, који беше мало у неку руку и у том погледу настран, нисам се ни с ким дружила. Сво моје надање заосновано у првом ми месецу удаје оде у ветар. Тако се ето зби, да су ме и дању и вечером једино разонодиле посете Др. Робертиа.

Ох како беше добар, како услужан према мени Др. Роберти. Он, човек озбиљан, натучен знањем пристајаше, да траћи време са мном. Дању долазаше, да ме узме, да се шетамо; у вече на чај, обилно ћереташе у мом салончићу.

— Гле — рећи ће једном — ја нисам подозрива личност, подозриви ментор, па ко нас и сретне на улици не ће о нама рђаво мислити. — Али ће опет казати — одговорих ја. Сиромас доктор! Како му мора досадно бити поред оне лутке. — Не, казаће: Сирота жена! Куд не знаде, да нађе бар што боље?! — Да бисмо се колико толико сагласили, закључак је био тај, да не ће имати право ни он, ни ја, јер у осталом нема ни смисла говорити о нечем што се не зна.

— Истина је — додаваше доктор — кад би се хтело говорити само о стварима о којима се што зна, онда би потребно било ћутати већи део дана! — Ну опет овако што — наравски је — да се њему нигда није десило! А и знао је он много ствари! А знао их је тако добро! Није било питања, на које он не би био у стању, да изрази своје мудро мишљење. А не беше ту ни сенке од педантерије; тон говора његова не беше нигда наставнички, већ тих, веома прост и природан.

Свакако је према мени био и сувише попустљив, изгледало је бар, да мене цени више но што вредим, ну истина је и то, да и ако не опазих, да с њим одпочех своје образовање. Лучијано беше доста

талентиран, али није имао времена, да своје студије утемељи. Говораше ми често:

— До ђавола — та ти ћеш се преучити. — Заслуга докторова — одговорила бих ја.

— Јеси ли дакле сад убеђена, да је Августо човек коме пара нема? — Више но убеђена. За то ти је најбољи сведок моја породица, којој сам, у својим писмима, са највећим ентузијазмом говорила о свом новом пријатељу. — „С тим још и боље, шта је твој нови пријатељ већ и стари пријатељ“, писаше ми једном сестра, која се готово титраше речма.

Не треба ни спомињати, како се ја и доктор нисмо разговарали *само* о научним стварима. Сем тога не могах никако, да се преломим, да лицу толико старијем од себе кажем ти, а беше ту већ поверење са пуно преданости! Мало по мало, па се навикох, да све што знам кажем доктору. Па кад би видео, да ми сузе теку, онда би ме храбрио мудрим речма и поштеним осмејком својим.

— Баш си право дете — говораше ми он — несрећа долази сама од себе; немојмо је без невоље уображењем увеличавати. Имаш мужа који теби, као и ти њему добра желиш, ништа ти не фали, сем може бити један пар малишана — али и тога ће бити — или те можда сиротиња узнемирава? Оваква би се дебата наравно свршила са признањем од моје стране, да је он у праву. У себи бих помислила: — Гледај ти молим те, да не би доктора ту, дајем главу своју, била бих несрећна, а са свога незнања, своје сопствене кривице. А негдашње мишљење???! Нестало га је... па с тога хтедох, да задржим за себе свога неоцењеног пријатеља.

— Што ти је потребно, да учиш, кад знаш све — рекох му једног дана, кад он хтеде да иде изговарајући се, да мора да иде ради не знам каквих послова, а тек што је дошао. Ну још горе би — наравно — било, да се извињавао посетом код какве госпе. А овамо знала сам, да их је

познавао само две три, а виђао годишње можда један пут. Ну — грозне ли бруке, — из кокетерије, која је својствена увек женскињу, бејаш већ суревњива! Срамота, заиста срамота! Не хтедох супарнице! Ох црне ли незахвалности! — Та не бејаш ли ја та, која га припитомих и уљудих? — Ну лепо, Бога ми, где ти њега сад, почиње већ да се удвара другима... Све ово рекох као у шали. Међу тим, ја сам збиљски мислила, да имам неких претензија на доктора, с тога намеравах, да га закрилим од сваког насиља. У колико сам више увиђала надмоћност његову надомном, у толико сам више из славољубља хтела, да ми безкорисни и одани кавалер буде под папучом. А да бих га сачувала, употребих — наравно према приликама — све могуће оружје свога пола: час бих направила лице срдито, час бих се смешила, час бих му ласкала, а час бих му пребацивала. Ах! да знамо ми жене какво зло чинимо из наше лакоумности?!...

Једног вечера бесмо сами, он и ја, мога мужа не беше ту. Доктор, који ми се још пре неколико дана чињаше нешто узнемирен — рече неколико пута узастопце: — Хоћу, хоћу да идем. Као да је на живу угљевљу био. — Благи Боже, узвикнух, — та, зар сам ја толико досадна?... — Ах Терезо, плану он — како ти је могла и пасти на ум таква мисао?

— Не, не, не верујем вашим речима.

— Љута сам. — Љута сам? — А зашто? — За то, што ниси поверљив. — Знаш моје тајне, али не ћеш својих, да повериш.

— Немам тајана. —

— Али како да их немаш, рекох несмотрено. Ох та жене погађају оно, што се дешава у души оне личности, којој желе добра...

Он поцрвени и промуца: — Шта говориш? — да погађаш? Да погађаш шта?

Ох само полако! Све више и више отварала се је у срцу његову једна већ зарасла рана... Велика је неправда презирати пријатељске утехе.

Беше ли то несмотрена радозналост или ти искрен интерес што ме наведе на овај разговор? А Бог би то свети знао?

Узбуђење, које је њиме овладало при мојим првим речима, чињаше се, да се за тренутак утишало, после мојих објашњена.

— Ах! рече са урођеном му љупкошћу — у чему ти са нестрпљењем тражиш старе успомене? Може бити неко ти је представио мој живот као прави роман. Оно истина постоји једна најобичнија љубавна историја врло кратка, врло проста, која не може имати никакве привлачности за тебе.

— Све што се тиче мога пријатеља интересује ме — приметих у тону пријатељском.

Нова ватра осу се по лицу његову; али се убрзо прибра и рече ми.

— Хоћеш ли заиста, да ти причам?

Да. Доктор имађаше право. Његова историја беше врло кратка, са свим обична, врло проста. Тицала се једне девојчице, коју је он волео, а, изгледаше бар, да је она и њега волела, ну доцније њему је предпоставила другог, лепшег и богатијег. Ништа ново, ништа особито драмско у овој авантури. Али у свету често иста дела имају различите изгледе према особама на које се односе. Оно што је за једне комедија, за друге је трагедија.

Говор докторов беше тако искрен, тако страстан — беше то излив тако дубоке туге и горке осуде изгубљених илузија, увеле младости, но у истом ипак сачувано достојанство оне, због које је толико претрпео. Доста да бејаш јако узбуђена. Не могах, а да не узвикнем:

— Истина слободно је праштати жени неверници, али ја јој не бих никад опростила. — А за што — одговори он смешећи се жалосно. Она је мислила да ме воли, ну доцније је опазила да ме не воли. Није ми жао, не, кунем ти се; на против после толико година једва се је сећам. Сажавам самога себе, срећу, провиђене, фаталност и шта ти још знам ја. Али као

што има кућа, које су тако срећне — или управо несрећне — да их сунце никада с лица не обасја, тако исто има и људи, којима је суђено, да виде љубав других, а да не буду никада љубљени. Ох они су поштовања достојни; они улевају поштовање, пријатељство... али љубав, љубав није за њих. Они пролазе кроз живот видећи, да су бића осветљени овом светљошћу, загрејани овом ватром, али за њих нема ни жара, ни светлости. А опет, опет знали би љубити... и ...

У овом тренутку прекиде доктор говор и саже главу. — Узалуд тражах какву фразу, не бих ли га истом уверила о својим симпатијама; ограничих се само на то, што своју руку пружих ка његовој, којом он грчевито стезаше наслон од столице, на којој беше седео.

Лагано, лагано подизаше он очи сузама орошене и уири их у моје. Чињаше се, као да његов поглед тражаше најскривеније тајне моје душе. Сва бејаш обузета неком неизмерном бригом. — Хтела бих да се помакнем, али нека јача сила од мене саме, као да ме је приковала за ово место. Изненадном жестином доктор шчепа моју руку, страсно је принесе уснама и осу је ватреним пољупцима. Добивши пољубац изненада упропастих се, не умедох ни једне речи да прословим, болно изненађење зацело беше исписано и на моме лицу, а оно је било довољно да разбије све халуцинације мога сиротог пријатеља.

Жарко лице, какво беше мало час, постаде на мах бледо као смрт, устаде а изгледаше као какав краљ пред својим судијом.

— Збогом — рече он — опростите ми. Не говораше ми више ти.

— Збогом — понови он. Па се упути више посрћући вратима.

Најзад дођох к себи и узвикнух гласом из дубине душе: Не, — планух, — не иди тако... Предајмо забраву овај тренутак и сећајмо се само толико пријатних и ведрих часова... Останимо пријатељи као и пређе...

Погледај, код мене се одједном вратило старо поверење... И приступих му пруживши му обе руке.

— Добра Терезо — узвикну он задржавши се на прагу. — И ви мислите, да би то било могућно?!

Да, да, одговорих, не само могуће него је већ постигнуто... Бар са моје стране... Седи мало на диван... Спремићу другу шољу чаја.. Причај ми... о оној књизи што купих јуче. Доктор занеха тужно главом. — Збогом, Терезо. Узалуд, хоћу да идем.

— И вама је такођер потребан мир: узбуђени сте, нервозни... После тога доцкан је... Скоро ће пола ноћи. Био је у праву. — Не усудих се, да више наваљујем. — Доћи ћеш сутра... Зацело... — Хвала Терезо... Журно обриса две велике сузе, које му лице оквасише и изиђе.

Кад орах сама бацих се на диван и плаках дуго. Хтедох лепо, да се себи наругам. Нежно пријатељство, које бијаше за ме до тада у неку руку одбрана, утеха, снага, па и то нежно пријатељство, којим се поносих, постаде обмана, опасност. „Останимо пријатељи као пређе“ рекох доктору, али беше очевидно, да он није држао то за могуће, сем тога ни ја више не веровах у то. Ох каква незахвалност! Ох каква несрећа у малом свету моје душе! Колико патих и колико учиних, да он пати и трпи.

Ноћ ми не успокоји душе. А за тим сутра дан у уобичајени час, кад је требало Роберти да дође — имађах поврх тога и грозницу. — Шта ће ми рећи? питах се сама. — И шта ћу му ја казати.

Седела сам за столићем и вадила неке ствари, поклоне. Звонце ме трже, скочих. — Он је — рекох. Потрудих се, да се приберем, погледах се у огледало, да ли ми је обичан израз на лицу.

Чух кораке у ходнику, али то не беху његови кораци.

— Писмо од Др. Робертиа — рече ми собарица улазећи.

— Писмо! узвикнух побледивши —

да није и можда слаб? — Момак је отишао, а није ништа казао.

Собарица изиђе. Окренух кључ у брави и дрхтавом руком исцепих куверту.

„Драга Терезо — писаше доктор. — Ја сам размишљао. Најбоље што могу да учиним, то је; да оставим ову варош. Однећу са собом пријатну успомену на Вас и мога искреног и поштеног Лучијана, чију верност бејаш за тренутак изневерио. Опростите ми и учините, да ми и он опрости... Будите срећна, Терезо, и не тражите себи ни у ком другом — сем у Вашем мужу — приснога пријатеља. Ја сам бар са своје стране искусио, да човек не може осећати само пријатељство према некој женској, а да јој не поклони и своје љубави... Није потребно ни да Вам кажем, колико ми је тешко што се не могу последни пут са Вама руковати... Али је боље овако... Збогом... Немојте ме са свим заборавити... Ма где био мислићу увек на Вас... Збогом!“

Августо Роберти.

Писмо ми испале из руку, осетих да ми се очи наводнише, бризнух у плач.

Сиромас Роберти! Отпутовао! Отпутовао! Због мене! Али не можда, има још времена, да говорим о том, да га одвратим мудрим саветима. Зазвоних. — Пошљите одмах по доктора Робертиа, заповедих собарици, и ако је још код куће, реците, да дође до мене. Собарица се узбуни, те ће рећи:

— Да вам није зло?

— Да, одговорих, реците доктору, да ми није добро.

Зашто сам послала да зовем? Зашто хтедох да спречим његов одлазак? Не знам ни сама, али на помисао да је можда првим возом отпутовао наиђе на ме нека нервозна криза.

Протекло је од тог доба неколико недеља; једног дана наше новине донесоше вест из енглеских новина како се наш драги научењак Августо Роберти налази у Лондону и како је тражио и добио дозволу, да са једном фрегатом, под заштитом

енглеске владе, може предузети експедицију на северни пол.

Из Лондона писа Доктор Роберти моме мужу и мени једно дуго и пријатељско писмо. Са — видећемо се после неколико година — завршаваше он то писмо.

Али мени се је предсказивало, да га не ћу више видети.

Од тог доба прошло је, тако од прилике, две године, кад једнога јутра Лучијано се врати кући сав смућен.

— Шта ти је — упитах га. Он поче, да се изговара, да му није ништа, ну доведен најзад у теснац рече ми:

— Чуо сам за нешто, што ме је јако ожалостило. А и тебе ће свакако.

— Ну па реци на послетку?

— Нашег Робертиа... и ако смо се надали, да ћемо га опет у брзо загрлити...

— Дакле! Мртав је можда? упитах дрхтивим гласом.

— Сувише јасно... Читај!..

И он ми пружи једне новине. У црном оквиру стојаху ове речи: Тајмс од 15. донесе нам жалосну вест, која ће многе ожалостити у Италији. Наш славни суграђанин доктор Августо Роберти, који се беше укрцао на енглеску фрегату *The Daring*, сад у Гренланду, у скором своме повратку, 21. Августа подлеже нападу Скорбута. Жалосно извешће дато је капетану Вилду, команданту *Daringa*, чија писма доспеше у Инглеску помоћу данске барке.“

— Ох сиромас Роберти! зајецх, бацивши се у наручје своме мужу.

— Имаш право што га жалиш — рече Лучијано плачући заједно са мном. — Таквог као што он беше, не ћемо, никад више имати.

— Ал' и опет — додаде он — пошто се мало стишао — изненадни одлазак Августов увек је био за ме велика загонетка. Објашњење његово у писму из Лондона врло ме је мало убеђивало..

— Је ли могуће, да бар теби није ништа говорио о одлукама својим за то своје предузеће.

Решавала сам се по сто пута за ови двадесет месеци, да све оно испричам своме мужу, што се беше случило измеђ мене и доктора и по сто пута се, не знам зашто, устезах.

Али овог тренутка не могах више ћутати, испричах му целу ствар.

— И ако би ту Роберти био кривац, рекох по завршетку причања — онда је племенито испаштао..

Али не, прави кривац то сам ја... јест кривац... Због једне несмотрености довела сам га у неприлику; једном речи, то беше

Београд, Августа 1891 год.

само пука несмотреност, што донесе такве озбиљне последице.

— Хоћеш ли ми опростити Лучијано? Он, који слушаше озбиљно и пажљиво, рећиће на то: „Не могу те осудити, а да и себе не осудим, јер ја сам — у овој ствари — са своје необазривости — сам највећи кривац. Нисам требао смести с ума дивна начела, на која те подсећа твој сиромаш пријатељ Роберти, а то је: Да жена — сем у мужу — не треба ни у ком другом, да тражи *приснога пријатеља*.

К Н Е З С Р Е Б Р Н И

Роман из времена Јована Грозног, од Грофа А. К. Толстоја

С руског преводи Вукосава Иванишевићева.

(Наставак)

Глава VII.

АЛЕКСАНДРОВА СЛОБОДА

Нут између Москве и Александрове Слободе био је врло жив.

Ту су се могли видјети царске гласоноше, опричници, трговци с робом и сила народа, који је ишао у свету богомољу, Тројичанску Лавру. Туда пролазаху разни сиромашни свирачи, са бубњезима и тамбурицама у руци. водећи за узду међеде, те показиваху своје вјештине, не би ли коју копејку заслужили.

Ту су се могли срести и слијепи гуслари држећи се један за другога. А просјацима и сакатима нема ни броја, њих је било на сваком кораку.

— Господине, баћушка—мољаху они, удијели сиротану за своје здравље, Бог те живио.

Овај пут је водио кроз густу шуму. И не гледајући на такву силу путника, често

се догађало, да су наоружани разбојници нападали на трговце и робили их.

Од како су постали опричници, и од како су они одузели многое земље, од тада су се и умножиле у околинама Москве разбојничке чете. Многи, коме бјеше одузето имање, бјежао је у шуму и придруживао се разбојницима — „станичницима“, чије су чете сваки дан биле опасније. Опричници су их немилостиво вјешали, чим би им пали шака, али им ни станичници нису остајали дужни.

Тројичанска Лавра бјеше на пола пута до Александрове Слободе. У Лаври се Сребрни, са својим војницима исповиједи и причести. При растанку архимандрит га благослови, као човјека, који иде на сигурну смрт.

На три врсте прије Слободе заустави Сребрног стража, која га, као и свакога,

распита: ко је? и зашто иде у Слободу? Затим им свима одузеше оружје, и четири их опричника отпратише до двора. Ево шта о томе добу пише један руски историчар:

„Вишу половину дана посвећивао је цар Јован црквеној служби, не би ли умирио своју савјест. Једанпут је хтјео да учини од двора манастир, па је изабрао 300 опричника и именовао их за калуђере, себе за игумана, а Маљуту Скуратова за параклисијарха. Сви бјеху обучени у црне ризе, под којима су се скривале златали и кадифели хаљине. У јутру, у 4 сахата, звонио би цар и Маљута Скуратов на јутрењу. Служба је трајала до 10 сати. Цар је пјевао, читао и метанисао до земље тако усрдно, да су му се на челу знале црвене пруге. У десет су сједали за братску трпезу; ту се јело и пило до миле воље, а остатке су давали сиротињи. Затим је цар ишао у тамнице, да на разне муке меће сужње, и то га је тако занимало, да је био читав дан расположен. Пред вече су ишли на вечерњу, а у десет је цар ишао спавати. Ту су му по цијелу ноћ слијепи гуслари причали приче и пјевали пјесме. У поноћи би устајао и проводио тако исто други дан. Овај једноставни живот цар би пореметио, што би често отишао у сусједно село или манастир. Он је још особито волио ловити дивље животиње, и у томе често вријеме проводио!“...

Кад Сребрни улезе у Слободу, указа се пред њим дворац у свој својој лепоти. Тешко је описати то дивно, вјештачко здање! Ни један прозор, ни један стуб није сличнио између себе. Кубета, зидови и сав дворац бјеше покривен златом и сребром, па још кад га осија сунце изгледа као нешто надприродно, као да је долетело јато рајских птица, па раширило своје златне, огњене репове. Уз дворац бјеху красне цркве. Особито храм Богородичин: на свакој цигли бјеше урезан златан крст, тако да је црква изгледала из даљине као у златној мрежи.

Тешко бјеше Сребрnome, кад прође поред пореданих вјешала, обојених црном бојом. Ма да је не знам како одважан човек, он се ипак згрози, кад помисли на смрт, и то не на јуначку смрт, него на гадну, од руке целатове. То бјеше и са Сребрнијем, и он се сневесели.

— Ово су кнеже наше љуљајке — рече му један опричник, без сумње су ти се допале, док их тако гледаш.

Кнез не рече ништа, само Михејић нешто смрмоси, па стаде звиждукати. Пред дворском авлијом сјашаше и привезаше коње за нарочито учињене за тога стубове. У пространој авлији бјеше пуно сиротиње којима раздаваху у име цареву храну. Неки се просјаци гласно мољаху Богу и откриваху свакоме своје грозне ране. По авлији се шетаху гори-доли опричници, неки се играху шаха и кости, а неки весело између себе ћеретаху. Велика разлика бјеше између дрпавијех просјачкијех хаљина, и њиховог скупоцјеног одијела. На свакоме опричнику бјеше кадифели капут израђен бисером и драгим камењем. Један опричник особито изазва пажњу Сребрнога. То бјеше младић око својих 20 година, особите лепоте, али непријатна, сурова израза лица. Он носаше дуге косе, и, једини између свију, браде није имао. Одношај осталијех опричника према њему бјеше кнезу такођер чудноват. Они су с њиме разговарали, као са себи равним, али чим би им он приступио, одма су устајали и њему мјесто давали. Изгледало је, као да га се уводе. Кад он спази Сребрнога и Михејића одмах распита за њихова имена, затим подругљиво зажмури на кнеза, нешто шапну дружини, сви се осмјехнуше и разиђоше. Он се прислони уз један стуб, па подругљиво гледаше Сребрнога... Наједанпут се свјетина ускомеша и с вриском стаде бјежати из авлије, да у мало кнеза не укидоше с нога. Један велики међед тјераше просјаче. За час авлија бјеше празна а међед оста лице у лице са Сребрнијем. Он не хтједе бјежати, та колика се пута борио са међедом. Међед са дивљим урлањем

нападне на њега. Кнез пође да узме сабљу али... сабље не бјеше, њу му одузеше при уласку у Слободу. Они млади човјек, који је све гледао, стаде се гласно смијати.

— Тако, тако — викаше он — сад тражи сабљу!

Једнијем ударцем међед обори кнеза на земљу, а другијем би му главу размрскао, али то се не догоди, само кнез осјети, како га обли топла међедова крв.

— Устани, бојарине — рече неко и пружи му руку. Кнез устаде и угледа пред собом сасвим млада опричника, од 17 година, са крвавом сабљом у руци. Међед расцијепљене главе лежаше на земљи и издисаше.

— Добри младићу — рече Сребрни — прије те нисам видио, кажи ми ко си, да знам за кога ћу се Богу молити.

— А шта ће ти моје презиме, бојарине — рече снуждено млади избавитељ, — Несретно је моје презиме, не волим га ни ја сам. Овакав одговор зачуди Сребрног, али избавитељ већ бјеше отишао.

— Ох баћушка, Никита Рамановићу — рече Михејић тарући са кнеза међећу крв — што сам ти се препао. Вичем ја међећу: ху, ху, не би ли вас оставио, па на ме насрнуо, у то дође они јунак, Бог му дао здравље, па му главу размрска. А знаш ли, да је све ово шала ено оног онамо голобрадог, што нас подругљиво гледа, тетка му стара! А гдје ми ово дођосмо — пришапћа Михејић — та ово није царски двор, него разбојничко гнијездо. Пушћати међеда на свој народ, тетка му стара!

Примједба Михејића бјеше правилна, али такви је био обичај у Слободи, и тако је цар хтио. Он је вазда хранио по три четири велика међеда и пушћао их

на народ; тада би он са опричницима уживао гледајући ужас и страх јадног народа. Ако би кога међед озлиједио дали би му неку своту новаца, а ако би кога убио, дали би новаца његовој породици, а име би му спомињали на парастосима по црквама. У то изиђоше из двора два опричника и рекоше Сребрном, да га је цар са прозора видио, и да га пита за име. Кнез се каза по имену. До мало се опет вратише она двојица и рекоше му, да га цар пита за здравље и да га зове данас на ручак. Ова милост не обрадова Сребрнога; може бити да Јован још ништа не зна о његовом сукобу са опричницима у Међедовки. А може бити (то се често догађало) да цар прикрије своју љутину, па на ручку, у сред весеља, жестоко казни, јер је тако казна још грознија. Сребрни се унапријед припремио за смрт, и у себи читао молитву.

Тај дан је био у двору врло свечан. Цар се спремао да путује у богомољу, у Суздаљ, зато је зовнуо осим 300 опричника, што обично с њиме једу, још 400 особа, тако, да је било позвано око 700 особа на царски пир.

Глава VIII.

П и р

У огромној царској палати стајаху многобројни столови. Уз столове бјеху поредане дуге клупе, покривене кадифом за госте, а за цара мека столица, окићена бисером и драгим камењем. На средишњој палате био је велики сто, а на њему наслагано силно, богато посуђе. Огромни пехари, чаше, послужаоници, и свака врста посуђа — све је то било наслагано, као каква огромна зграда.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

НАДГРОБНИ СПОМЕНИК ПРЕДПОШЉЕДЊЕ КРАЉИЦЕ БОСАНСКЕ КАТАРИНЕ У РИМУ.

Ово је наслов чланчићу што га је објелоданио Др. Тугомир Алауповић у сарајевској *Нади* (год. II. бр. 24., на стр. 476-477.) уз слику и споменик речене краљице (стр. 472.) од А. Гилардиа.

Ово је у велике похвално са стране Дра Тугомира Алауповића, да изнаша старине Херцег-Босне, а особито оне доби кад је пропало оно дично краљевство. И писац се је овијех биљежака бавио спомеником несретне краљице Катарине. (*Vjesnik Hrvatskoga Ak. Dr.* год. VII. — 1885. бр. 2. стр. 49.), па му се ето опета повратити на исти предмет, каонути што је то предмет пун жалости и

сажаљења, јер је јадна Катарина кћи Херцега Стефана, а он није тамо њу ни споменуо на часу смрти *баш ни ти једном ријечи* (како то каже хваљени Др. Алауповић). Писац се је споменутога чланчића донекле додатну овога питања, па рек' би, да му није било на руци што су били знаменитију о тому писали, а не ће ми се замјерити, да будно пратим сваки душевни замашај Херцег-Босне (те своје племените ђедовине). — Ево из такога надгробнога натписа, то како га је проштио *Мато Канор* из ауктора у Риму, а они су га преписали, у оно доба дословце, како су боље знали, јер нису познавали српскога језика:

КАТАРИНИ КРАЉИЦИ БОСАНСКОЈ
СТИПАНА, ХЕРЦЕГА ШКЕТОГА СЛБЕ,
ШПОРОВА СЛИНЕ ИКЪЕ ЦАРА СТИПАНА
РОЕНИ ТОМАША КРАЈА БОСАНСКОГА ЖЕНИ
КОЈ, ЖИВИ ГОДИНИ Н. И. Д.
И ПРИЛИНИ 8 РИМИ НА ЛИТА У. 8. О. И.
ЛИТО. НА. В. НЕ. ДНИ ОКТОБРА. СПОМНИКЪ.
НЕ ПИЗОМЪ ПОСТАКЛЕНЪ.

Овако сам га прочитао и намјестио:

Катарини краљици босанској
Стипана Херцега шкетога Слбе
шпорова Слине икѣе цара Стипана
роени Томаша краја босанскога жени
која живи години н. и. д.
и прилини 8 Рими на лити у. 8. о. и.
лито На. В. Не. дни октобра. спомника
не пизомъ поставленъ. (= увијек је Е мјесто Љ.)

Овај сам натпис нашао у аркиву пок. светојер. натпопа *Ивана Капора* на Корчули, а забиљежио га је његов брат п. *Мато Капор*, чувени старинар. — Ево у преводу биљешке М. Капора: — „Отац Казимир из Рима (стр. 148.) извадио је натпис из (књиге) Јована Палатина, те га је *имао пред очима*, а изнаша га *Петар Ламбечио*, али га је страном, т. ј. честимице извадио од истога Палатина, а понешто из (књиге) *Адама Боборица*. — А баш како је гори наведено, точније је, бива година је њезине смрти 1478., како то баш има бити, а по преводу *Ламбечио* је год. 1428.“ — Први пут је објелоданио овај натпис за наше старине *Мавро Орбини* (*Regno degli Slavi* стр. 370.), па је ту неколико погрешака и то латинских а и превод није најбољи. Штампан је у *Словинцу* 1881. (стр. 487.), то из некаква рукописа код чувенога *Богшића*, те и у *Monumenta Serbica* *Миклошића* (стр. 519.). *Словинац* га

је донио (1881. стр. 172.) и латински, те се каже, да је тај превод лош. Опазити је, да је натпис на Капоровом листићу другчије распоређен, те се у тому од осталијех и разликује. Што је до редакције, ево су ове разлике: **СВЕТОГА** је скупа написано, а у *Словинцу* је одјељено — У Капора је **САБЕ**, а у *Словинцу* **САВЕ** — у Капора је **ОПОРОДА**, а у *Словинцу* одјељено — у Капора **ИКЪБЕ**, а у *Словинцу* одјељено — у *Словинцу* су године живота овако назначене: **Н. И. Д.** — У *Словинцу* је иза ријечи **ЛИТА** написано **ГНА**, а у Капора тога нема, а и вјеројатније је како сам то опазио у доста примјера на стећцима у Херцег-Босни. — У Капора је у предпошљедњој ријечи на мјесто **ПИСМОМЪ**, написано **ПИСЗОМЪ**, што се чита **ПИСЦОМЪ**, а то је у велике знаменито, јер је друга смисао, бива, да јој је поставио биљег ње *џак*, т. ј. *писац*; а и о тому је доста примјера на стећцима у Херцег-Босни. —

Овако Фр. Миклошић у „*Monumenta Serbica*“ (стр. 519.) навађа речени споменик: — „CDXLIII. 1478. 25. ostobris. Romae. *Catharina Bosnae regina, moritur.*“

Катарини краљици кошанској Стипана Херцега ш (тк)
светога Саве, ш (тк) порода Савине икџе цара Стипана роени
Томаша краља кошанскога жини, као живи години н. и. д.
и приликџ 8 Рима на лита господня. у. 8. о. и. лито, На. К.
И. 6. дни октокра, шоминакџне писмомџ поставленџ.

(Catarini chraglizi bosanschoi Stipana chertzega svetoga Save, s porodа Jeline i chuchie zara Stipana roiena, Thomasa chraglia bosanschoga xeni, cholico xini godini LIII i priminu u Riminalita gospodina MCCCCLXXVIII, na XXV dni octobra. spominach dne pismom postauglien.) Inscriptio in „*Ara boeli*“ Romae. Gio. Battista Palatino, Libro, nel qual s' insegna a scriver ogni sorte lettera. Roma. 1550. Compendio del gran volume dell' arte del

bene et leggiadramente scrivere tutte le sorti di lettere e caratteri. Venetia. 1588. Ex hoc fonte omnes habent, qui hanc inscriptionem ediderunt: Boborić, Mauro Orbini, Čevapović, Pejačević, Lambecius, Bombardi, Katančić. Cf. Eugel, Geschichte von Serbien und Bosnien. 421. P. J. Šafar. Wiener Jahrb. LIII. Anzeigeblatt. 7.“ — Године 1480. отац *Матија Нужемић* написао је неколико елџија на част Катарине краљице Босанске. О. Фар-

мити каже о споменутому брату домениканцу, да је *учеван* и *озбиљан човјек* (*homo doctus et gravis*). — С. Љубић (Dizionario Biografico degli uomini illustri della Dalmazia есс. стр. 227.) мисли да је речена краљица умрла у Риму г. 1474., а за то нема никаква доказа.—

М. Обрини (на стр. 370.) прича како је син задавио властитога оца *краља Томаша*, а то је приповидио Радивој, од уротника (брат краљев), бива да је то било по наговору краља Матије, јер је тобоже Томаш шу-

ровао са Мухамедом. — Краљица је хоћела, да се освети за то недјело, те је позвала Турке у Босну, а да би свргли краља и њој предали краљство. Турци освоје Босну, ал' за себе, те несретна краљица покаје, јер види, да је преварена, па побјегне преко *Стона у Рим*, ђе умре у тешкој жалости, јер је била у свему поништена без игђе икога у *латинском* свијету, каонути што је поспјешила, ако и нехоте, долазак Турака у Босну...

Вид Вулетић-Вукасовић.

ПАЛЕЊЕ ЛИЛА

Сваке године у Лозници и њеној околини обавља се један обичај, кога још само на понеким крајевима наше отаџбине има, а то је палење лила, и то у очи Петрова-дне.

Лилом се зове једна мала направа, коју ево описујемо:

На једном штапу дебљине до 4 цм. утврђена је лика, — било у процепу, било увезана, — и то од беле лозе, или, ако беле лозе нема, онда се прави мала корпа од пружа.

Све се ово на неколико дана раније спреми да би се осушило, па се у први сумрак у очи Петрова и Павлова дне пали.

Лиле пале само деца и нежењени људи.

Светлост, коју даје лика боје је бледо-жуте и доста јака, те је врло лепо посматрати децу како са запаљеним лилама трче по улицама, правећи кругове с оним штаповима.

Кад упитате кога: „одкуда је овај обичај“, — обично вам одговоре — „од старине“.

Но ипак има их који овај обичај тумаче и овако:

Још, док су Срби били незнабожци, палили су лиле, приносећи на тај начин жртву богињи Лили — заштитници шума, којој је се морала приносити жртва у биљним производима.

Ово тумачење изгледа доста оправдано, а нарочито с тога, што се у Босни, и то у околини Шепка, обавља овај обичај на овај начин:

Лиле се пале по шумама и обично се тада иде неко време кроз шуму а за тим излази на какав пропланак, где се обично искупља младеж и уз свиралу, гајде или који други иструменат проводи певајући и играјући до саме зоре.

Сем Лознице и околине, влада овај обичај у извесним селима среза мачванског и рађевског.

Прибележио

М. М. Ј.

ДАНТЕОВ ЖИВОТ

од Емила Жебарта

(Свршетак)

Во писмо беше без успеха као и предходећа. Стари бискуп из Авињона, кардинал Жак Дует, син једног сељака из *Кахора*, би изабран и доби име Јован XXII. Мало доцније, Флорентинци опоменуше Беле Гвелфе да се сете свога изгнанства, но пошто беху потучени у исто време у Монте-Катину од Жибелина, које је предводио Угуђион дела Фарциола, донесоше нову пресуду, да би се њоме осветили целој партији, по којој Данте би осуђен на смрт и његови синови побијени. Али срећа беше наклоњена Флоренцији, у једном новом сукобу госпоштина прокламова у корист прогнаних Жибелина амнестију, чији услови беху веома строги. На дан св. Јована, варошког патрона, требали су да плате једну суму, за тим с митром на глави и са свећом у руци, да изврше срамну казну пред Баптистером а за тим с литијом да прате двоколицу.

Такове формалности беху одређене лажним кузничарима сваке године, које су примили њихову захвалност. Многи се прогнаници покорише овој срамној церемонији (24. Јуна 1317. г.) али Данте уста против ове увреде и написа једном од својих рођака писмо, које је требало саопштити флорентинском народу. „Ево дакле, вели Данте, славног повратка понуђеног Дантеу после изгнанства троструког. Не, то није пут, којим ћу ја опет доћи у своју отаџбину Па шта! Зар се ја не могу, у свима кутовима света, дивити сунцу и звездама! Зар се ја не могу у свима

местима под небом размишљати о истини? Па зар треба да се ја осрамотим према народу и Флоренцији? Зацело ћу ја свуда наћи себи хлеба.“

„Идем, говорио је он још пре неколико година, у све земље, где се чује наш језик и то као странац или, управо, као просјак. Ја сам брод без једра и моћне крме, гоњен буром од луке до луке и од обале до обале. Појављивао сам се врло бедан пред људима, који ме замишљаху у са свим другом облику.“

Његово име беше отада скоро у свима устима. У њему упознаше најбољег италијанског и хришћанског песника. Његова дела: *Божанска комедија*, *Пакао* и *Чистишиште*, која беху прва, појавише се 1307. и 1317. г. Италијанци су страшно читали ове поеме, у којима беху највеће личности из њихове историје и сви они људи, који су играли велике улоге у флорентинским револуцијама за последних 20 година као: папе, цареви, политичари, доктори, капетани, вође, вештаци и калуђери. Волевши *Виргилија*, ишли су за овим песником и слазећи низ дуге спирале у дубине земаљске или пуне планине *Чистишишта*, познавали су га и тада кад беху највеће муке и кризе осуђеника; у уздасима душа, осуђених на испаштања због својих погрешака, у гордим речима неких проклетника чији пакао није срушио: гордост, мржње, издајства и освете страшног века. Заплашени толиким казнама, узбуђени толиком жалости, засењени сјајним бојама паклених

предела, црним пустарама где само гордо бесни бура, које браздаху црвене муње и где пада „киша, вечита, проклета, хладна и јака.“ Најтрагичније легенде италијанских општина, наново оживеше у њима према Дантеу, такве као смрт грофа Иголкина, који беше покушао да изда своју отаџбину ниском непријатељу, за што би затворен у кулу са своја четири сина по заповести архијепскопа у Пизи. Они су сви помрли од глади. Отац који беше већ ослепио, испустио је своју душу додирнув пипајући тела својих синова. Данте је спазио на дну ледене раке, у пределу убица, Иголкина како вечито глође лубању архијепскопа Румијера, који прекиде за један тренутак свој свирепи ручак, молећи да му исприча муку, којој је он подлегао.

Тако велико чувство имала је *Божанска комедија* на народ, да деца када би видела Данта пролазећи улицама Вероне и Равене, у црвеној капуљачи побегла би уплашена, мислећи да је цео свет у паклу. Потомство такође чуваше флорентинског песника у тако тамној успомени. Оно је било потресено страшним сценама Пакла више но пријатним сликама Раја и дирљивим описима Чистишишта или дирљивим поврацима изгнаника у место рођења, у „лепу шталу, где мало јагње спаваше“ и где беше његова Сан Ђовани, а и црква у којој је се крстио.

Стари италијански сликари, који показиваху у рају Азур и Злато, анђеле у бљештећим хаљинама, како се играју у цветним ливадама, оставили су врло дивну слику. Ево и неколико стихова из Чистишишта: „Видим да с неба долазе нама два анђела са ватреним мачевима, оде-

вени у зелену чоху, која личи на младо лишће, које се тек развило и које се лепрша покренуто ветром, они дижу своја крила; виде им се беле главе; лица им сијају неком светлошћу, која је врло јака за наше очи“.

Последње године, Данте је провео у миру. Написао је и *Рај* и враћао се у задовољство хришћанских нада.

Живео је посматрајући ове засењујуће руже, беље од снега, веће од неба, око којих се лепршају душе блажених, сличне златним пчелама. Он би се разговарао у мислима са свецима, мудрацима и великим грађанима и уживао би у пријатности дана Божјег. Уживао је и у гостопримству господе Жибелина из северне Италије, кан Гранђе дела Авале, принца Веронског, Гида Новела да Полента и принца Равенског. Ова варош страначког изгледа, више византинска но италијанска, последња престоница римског царства на Истоку, скривена у јелову шуму, изгубљена у баруштинама ушћа реке Поа, изгледа да је својом усамљеношћу сачувала гроб, овог племенитог човека.

Данте је ту умро, при повратку једног посланства у Венецију, којим га је оптеретио његов гост Гидо, 14. септембра 1321. год. у 56 год. живота. Равена га је свечано сахранила. Заступници највећих породица пренели су песниково тело из његове куће у цркву „Мале браће.“

По века доцније Флоренција изабра Бокака, и даде му катедру са које је он тумачио Божанску комедију. Накнада у исто време позна и сјајна, јер у школи сеђаху мали синови Флорентинаца, који изгнаника жигосаше вечитим проклетством.

Београд 22/3 1893 г.

С француског
М. М. Ј.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

Juraj Dragutinovitch. Roman aus der kroatischen Gesellschaft. Berlin. S. Fischer, Verlag. 1896. S. 309.

Доцније ће бити говора о томе како је, у опште, дошло до приказа овога романа. А сад слушајте шта све има у њему.

Граф Јурај Драгутиновић, млад, леп, племенит и богат, заљуби се у грофицу Јелену Слијепу, младу, лепу, неплемениту и сиротну девојку. И ако пуковник Штрам, Јурајев ментор, одвраћа свог питомца, на сваку руку, од такве везе, напомињући му, између осталог, и један неморалан однос у крилу те породице, а и љубакање Јеличино с њеном својом, поручником Радорадом, Јурај ипак проси Јелицу, и она, наравски, полази за њ. Али га она не воли — и сад почиње роман. Ви не знате ни како, ни зашто, али се кокетирање претвара у страсну љубав у тренутку кад ми сви мислимо да се оно растурило у ветар. Јелица на уласку у цркву, иде на венчање, пита свог ручног девера Радорада: „Хоћеш ли ме увек волети?“ Ма да му је она рекла то већ једном, она то опет понавља, јер је писац наместио близу њих једног вагабунда, који је то ваљао да чује. То је Никола Варалица, тобож барон. Он треба да заплете целу ствар. После подужег путовања, Јурај са женом врати се у Загреб. (Бар ја мислим да се све догађа у Загребу, и ако то писац не помиње, ваљда због модела). Јелица пише једно љубавно писмо Радораду, које на један ординаран и разбојнички начин отима од Јелице Н. Варалица; но кад помоћу тога писма не успе код Јелице у оном за чим је желео, он о садржини писма извести Јураја. Овај позове на двобој Радорада, који је баш тада по молби премештен у други гарнизон. Радораду одсеку руку, размрскају у двобоју, и он напусти службу и оде незнано куд. Јурај са женом дуне, такође, у свет. Права бежанија!

Пред порођај, Јелица, чија се љубав према Радораду опет разгарила, исповеда се мужу, објаснивши му, као искрена дама, да њега самог презире и да јој је одвратан. Није хтела ни да га види више, па ни сина. У опште, држи се тако, да јој чак и њени неморални родитељи с пуно права читају оштре лекције. На један мах она окрене лист. Ево мотива тој психолошкој загонци. Она се, каже писац, решила да одбегне Радораду чим оздрави и предигне се. Али за бегство није имала довољно новца. За то се одлучи — саме одлуке! — да се привидно помири с мужем, и да од њега извлачи новац, колико више може — гледајући, јамачно, у сиромашном Радораду неку врсту сутнера. — Међу тим је Радорад прошао пола Европе, (писац му је ставио нужна средства на расположење), и напослетку дошао у Берлин, где

има доброту становати и господин фон Рајснер, писац овога истог романа. Ту се Радорад позна и здружи с неким младим књижевником, немачким, наравно, по имену Хајрихом фон Волритом, у чију се сестру, Хедвигу, после кратког времена заљуби, а пошто је она људе без једне руке предпостављала људима с две руке, он је и испроси. Ту своју радост саопшти он и пуковнику Штраму, који је, међу тим, разне своје звеканлуке крунисао женидбом с удовицом Драгицом фон Будал, која је, у најблажу руку, милостива сестра. Чувши да је Радорад испросио, Јелица, место да се реши да се смири или да као жена, која мисли да је на тај начин увређена, потражи другог излаза из незгоде, одлучи се да што пре одбегне од мужа и да полети Радораду. Знајући како му је јунакиња неурачуљива, писац јој је дошано: можда би Радорад одмах напустио ону Швабицу чим би тебе видео, за то ти што пре бежи право у Берлин, а ту сам и ја, па да видиш лома. А који јунак не слуша писца? Кад је дошла у Берлин, писац учини да се она нађе са Н. Варалицом, који је живео коцкајући се и продуцирајући се у неком омањем Varieté позоришту с неколико дресираних паса. С њим она везује пријатељство, а после кратког времена, кад јој Варалица покраде накит, постане му и љубазница. Радорад је с презирањем одбије од себе. Она га, ма да живи с Варалицом, и даље јако воли. — Завршетак, то је једна врста „скоре ватре“. Оно што је писац замрсио и што, по ономе старом, сто паметних не би могли одмрсити — размршавају револвери. Јеличин отац не могући призвати ћер разуму, враћа се у Хрватску и убије се. Није хтео човек да прави стрвеш у туђој земљи. Јурај, који у Берлину налази Јелицу и зна за њене односе са Варалицом, зове је, ипак, себи. Ненадмашан идијот, који се може мерити само с издавачем овога романа. Јелици се неће у земљу Хрватску и кад јој Јурај довикне оно што је она у ствари — блудница, она му скреше револвер у груди, па онда — куд је отишло уже, нек иде и јуне — убије и себе. На крају романо дим покрио јунаке и — — Но то је излишно чак и написати. У осталом и за то се побринуо писац.

Он нам је то дао у својим јунацима. Фабулу овога романа изнео сам једно за то што сам се бојао да би, иначе, по натпису, могао наћи читалаца и у нашим литерарним круговима; а „пошто ми читамо за друге“, учинило ми се да би најбоље било да га нико не узме да чита. Доста је што сам се ја натоциљао. — Од „хрватског живота“, или друштва, нема у овој књизи ни помена, ни труни, ни трага. У оскудици свега тога писац не-

престано реномира „шљивовицом“, и што већу улогу игра ова врста нектара, у толико су, наравно, и јунаци дући и сметенији. Све до оних револвера не зна се ни ко пије, ни ко плаћа.

Ја не могу знати какав ће утисак направити овај роман у Хрватској, али, ослањајући се на просту

логику, држим, да они не ће моћи одушевљено при-
мити констатацију г. фон Рајснера, по којој хрватско
отменије друштво представљају четири блуднице,
један мамлаз пуковник, један идиот (Драгутиновић),
једна психичка наказа (Јелица), и једно ђубре од
егзистенције (Н. Варалнца). **Н-у.**

КЊИЖЕВНЕ БИЉЕШКЕ

Пад Цариграда. Тако носи назив историјски роман американца Волеса. Који је од 1. о. м. почео излазити у свескама, као додаток биоградских *Малих Новина*. Пад Цариграда под турску власт, био је у своје вријеме знаменити догађај, који је громовито одјекнуо не само у цијелој Европи но и по цијелом свијету. Многи писци радили су на томе да овај историјски догађај опишу, али ваљда ни једном није пошло за руком, као Волесу, да тако лијепо, тако живо, јасно и истинито а што је главно врло занимљиво представи овај велики и судбоносни догађај у овоме своме роману. Волес је био дуго времена америкашки посланик у Цариграду. Овдје „на лицу мјеста“ имао је прилике да проучи Цариград са сваке стране, да позна његов положај, његове знаменитости, његову далеку прошлост, његов изглед и стање у оно вријеме кад је пао под Турке, у опште да позна Цариград и његову историју како је мало који зна. Њега, као да су нарочито послали у Цариград да напише овај роман. Кад је послан у Цариград за посланика, предсједник Сјеверо-американске Републике Гарфилд при поласку му је рекао: „Ја од вас очекујем из Цариграда нов роман“. Волес му је обећао. И заиста одржао је реч — послје неколико година био је готов роман: *Пад Цариграда* који је већ чувеном писцу *Бен Хура* још више прославио књижевно име.

Роман је овај од велике вриједности, а за нас Србе нарочито, јер се у њему описује и једно парче наше историје, а описи су тако живи и занимљиви, да ће их свака српска душа прочитати са највећим интересом.

Овај роман, од кога је већ досад осам свезака изишло, заслужује да се препоручи и ми га препоручујемо свакоме пријатељу лијепе књижевности, с увјерењем, да ће га у сласт прочитати. Цио роман изнијеће више свезака, а претплатници *Малих Новина* добивају га бесплатно.

Рокамболо бегунац с робије. Ситничарење у књижевности, ваљда је достигло свој врхунац. Од прије

неког времена преводи Светолик Попадић роман под горњим називом и издаје у свескама, којих цијена није већа од 5 пара динарских. Разумије се да роман спада у ред оних „сензационих“, који имају добру прођу на нашој књижевној пијаци.

Ето тако се квари књижевни укус код наше читалачке публике поред оваких „усрећитеља“ и онда зар је чудно што Бранка, Јакшића, Змаја, Илијка и др. писце, претрпава по књижарама прашина. И нехотице нам се намеће питање: Докле ли ће се, Боже, овако ићи.

Le tresor d' Arlatan, par Alphonse Daudet, Paris, 1897. *Благо д' Арлатаново*, тако се зове најновије дјело прослављеног Алфонса Додеа. У томе роману прича се историја једног човјека (Анри Данжу), који згађен на свијет са невјерства своје драгане, бјежи из Париза у природу; и једне младе дјевојке, управо дјевојчице (Зија), која срља невинна и чиста, у гријех, и кад је свештеник сеоски одбије с конфирмације, она скаче у воду и дави се. Пјер Данжу почиње издрављати душевно и тјелесно у природи, којој је прибјегао, и у друштву простих и здравих чобана и сељака. Али кад види како Зија трагично свршава због д' Арлатана, који ју је завео и упропастио, и кад му д' Арлатан, човјек који чува ергелу коња, покаже своје „благо“, са кога је био чувен у свој околини — а то су различне „спасоносне“ траве и фотографије нагих жена — Данжу у једној од тих нагих дјевојака позна своју драгану за коју му још д' Арлатан објасни да је она, још прије десет година, била и његова, онда он долази до сазнања, да се он не може излјечити од својих успомена, које му убијају тијело и душу. — „Доде почиње да стари“, тако се чује са више страна, а овај роман мал' те није врло згодан доказ за то тврђење. **а. б.**

Из Биограда примисмо књигу, под натписом: *Carmina*. Compozuit Fr. Elezović, gymnazije profesor. Не знамо, шта хоће да значе ове пјесме, које се одликује само класичном формом (хексаметри, дует-

тих и др. форме Хорацијевих ода), а садржином никако. Разумије се, да треба похвалити пјесников труд и познавање латинског језика. Али шта ће то? Зар се није могло друкчије пјевати о српским принципима?! Цијела нам ствар изгледа као анахронизам или што друго!..

Неимари, роман из новије српске историје, коју је написао Коста Петровић? бивши учитељ, а који је излазио у „Делу“, отштампан је у засебну књигу. Цијена му је 2 динара, а може се добити у Радикалној штампарији у Биограду.

„Хајдук Станко“ и „Неимари“ миле су новине којима је ова година српској књижевности отпочела. Биоградски издавачи напуштају, види се, спекулативно издавање оних бруталних *књига по грот*, Пол де Кокових романа и пријевода оне врсте, који се у другим књижевностима продају по килограму. Неколико биоградских књижарница у течају лањске године, издале су неколико дјела старијих и младих наших писаца, што им служи на част. Само здрава књижевна лектира образује здрави књижевни укус, који је младој књижевности главна погодба за њен природни развитак и напредак, а старијој главна заштита од деканденције.

Умножавање овакових дјела стајаће на пут литерарној зарази и српски књижевни укус образоваће се с поретком и с правцем.

Бачки погреб од Јована Поповског, посвећено ђацима за декламовање, изишао је у Вршцу 1897. у штампарији М. Петка Павловића. Цијена 10 новч. — „Женски Свет“ препоручује ову књижицу као zgodну и лијепу лектуру за дјечији свијет. Ко пошаље марку од 10 новч. шаље му се са плаћеном поштом.

Светле слике из српске борбе за крст часни, написао Драгутин Илијћ. Свеска I. *Хаџи Рувин* Сријемски Карловци. Српска Манастирска Штампарија. Цијена 15. новч. или 2 гроша.

Ове свијетле слике из српске прошлости препоручујемо најтоплије; а што српска историја постаје омиљени извор српским приповједачима, то може да весели свакога Србина, који има у очима смјер књижевности. Нарочито се радујемо што се наши пјесници као Илијћ и Веселиновић лаћају да оживе својим пјесничким генијом, хероје из узвишене прошлости нашег српског народа. — Ове своје *Светле слике*, Драгутин отштампава из „Бранковога Кола“, које је на измаку лањске године, у свом позиву на претплату, напоменуло, да ће изићи низ ових дивних историјских приповиједака.

Пчеларска Библиотека која излази у Сријемским Карловцима, издањем Срп. Манастирске Штампарије, дала нам је већ своју I. и II. свеску. У I. св. штампано је *На осовини роди мед* од Јована Живановића, чувеног српског пчелара, а у II. свесци рад његовог врсног ученика Ивана Маширевића, *Восак и воштано саће*, са сликама. Цијена је свакој свесци 15 новч.

Оволико о овим књижицама можемо да речемо, јер их не добисмо на приказ.

Паметно Назаренство. Овако се зове „политичко-економска студија од Јаше Томића, којој је цијена 20. новч., а износи 82 стране. Штампана је у Н. Саду, у Српској Штампарији Дра Светозара Милетића. У тој књизи расправља писац и опет о тој непријатељској и опасној нашој секти, разјашњавајуће ова питања: Зашто наш свијет иде у Назарене? Ко је узорао земљиште Назаренству? Напуштеност српског земљорадника. Паметно Назаренство.

У оваково доба јавља се српски новинар да укаже сву погибију српским аманетима, која им пријети од Назаренства. Та поменути намјера најбоља је препорука овој књизи.

Крајишник. Двојица младих раденика на пољу књижевности, Петар С. Иванчевић, јеромонах из Јајца, и Богдан Р. Милановић из Босанског Петровца, наумни су да издају један годишњи алманах, који би се звао *Крајишник* и у коме би било разноврсних књижевних радова, свију познатих наших писаца из ових крајева и из цијелог Српства. У то име послали су молбу за концесију, а српским књижевницима обратили се писмено, да им својим радовима притеку у помоћ. Покретачи чине то, вели се, да помогну своме народу.

Што се у овој нашој ужој домовини буди све већма књижевна свијест, тим се одиста можемо поносити. Додуше, по нека дјела која су излазила од неких наших овамошњих писаца, нијесу баш погодила свој смјер и српска књижевност учинила је с њима што се чини и с првим мачићима. Те су појаве учестале, па зебемо и ондје гдје та судбина није извјесна. Зебли бисмо и са *Крајишником*, да нијесмо увјерени, е ће наши млади књижевни садругови појмити потпуно тежину свога потхвата и заузети се што већма, да *Крајишник* буде уређен са што више књижевног укуса. Нијесмо за то, да *Крајишник* буде мјесто гдје ће се окушати и многи наши почетници. Томе смо „окушавању“ начелно противни, јер се може окушати свако и без штампања; а, ако је на срцу, да се побуде и окураже на посао, то могу учинити књижевни листови који излазе више него једном годишње. — Желимо да *Крајишник* буде потпомогнут са свију страна, те да буду у њему радови одабраних књижевних снага, ако се уред-

ништво не предомисли, те учини с њим оно што се хтјело лани (прије „Зоре“) у Мостару са „Побратимством“: да то буде зборник радова свијех књижевних посленика само из ових српских крајева.

Ми му желимо сваку срећу!

Старинска српска јела и пића. Од д.ра Симе Тројановића. У Биограду. Државна Штампарија. Цијена 1 динар.

Ово дјело штампано је из II. књиге Српског етнографског зборника, што га издаје Српска краљевска Академија. — Дјело је подијељено на 19 глава, у којима се говори о грађењу покућства код старих Срба, куће, огњишта; о жетви и вршидби; о хљебу; пржењу и мљењу жита; о пржењу меса; о парењу и кухању усијаним камењем; о кухању у бурагу; о софри; о смоковима и зачинима; о туђењу глади и жеђи; о људождерству и т. д. — Веле да је у овој расправи г. Тројановић открио многу научну истину, за коју се није знало и да је изнио много језичног блага, те да је цијела расправа једно ваљано научно етнографско дјело, писано с дубоком студијом.

Приповијетке из живота свију народа. I. Нора, II. Веридба страпугицом, III. У бегству. Београд. Накладом књижаре Велимира Валожића. — Три приповијетке, од непознатог писца, изашле су у засебној књизи, под горњим насловом. Приповијетке су слабе, необрађене, писане канда из дуга времена. Види се, да писац није вичан да много дупа главу и да студира, него само пише и пише, желећи, да што прије буде готов. Жао нам је, што је у пошљедње вријеме вриједна књижара Валожићева не гледа шта издаје, те нам пружа и такве књиге, којима се само квари укус читалачке публике.

Некакав Јеленко прерадио је нечију новелу *Слика садањег модерног живота*, а и њу је издала књижара Валожића. Новела је чудновата, заплетена — недовршена. Г. преводилац је требао бити пажљивији у избору, те кад баш хоће да превађа, онда нека превађа што ваљано, добро. Смијешно је, што је некаквим несрпским особама натурно српска имена, те се нехотице сјећамо оних Чивута, што радо мијењају имена, и замјењују Аврама са Пиштом, а овамо Чивут остаје Чивут... Зове ли се то *прерадити* новелу?.. Овака ствар никако не може бити за препоруку.

Обраћамо пажњу наших читалаца, на оглас дичног књижевника Драг. Ј. Илијћа, који је штампан на корицама „Зоре“ и у коме јавља, да је написао студију *Последњи пророк*. Ову књигу напријед топло препоручујемо свакоме, а нарочито браћи Мухамеданцима, за које је управо и писана.

Критичка студија о покојноме српскоме приповједачу Ст. Митрову Љубиши, изашла је у задњим бројевима сарајевске „Наде“. Студију је писао одлични критичар српски Милош Н. Пејановић, који је врло добро познат читаоцима „Зоре“.

Са Авале на Босфор, путописне биљешке вриједнога књижевника Драг. Брзака, дате су у штампу, те ће књига бити готова до Васкрсенија.

Пјесме Драгослава Племића. Смедерево. Штампарија Милана Ј. Илијћа 1896. Цијена?

У предговору ових пјесама изјављује пјесник, да је овом књигом хтио да користи српској омладини а и самом себи. Да ли је користио самом себи њоме, то је само њему познато, но да српској омладини није њоме користио, то је јасно свакоме ко је прочитао ову шаливу књижицу. Пјесама има преко двадесет, а разнолике су по својој садржини, те је појета хтио да нам потврди све оно из предговора, гдје вели да је „многа подио“ јер је „у неку руку и мјесечар“. Има их испјеваних домовини, свијету а доста их је и љубавних, које су још и највише карактеристичне. Ево таквих стихова:

Та све виле и све буле,
Наспрам Воје јесу нуле!

— — — — —
Моли Бога, кћери дична,
Да не будеш трагедична.

— — — — —
Што ми она корпу даде
То су њене вађа ствари!

и т. д. и т. д.

Књига пуна стихова, стихови пуни ријечи, а ријечи пуне бесмислица! Но што је још најгоре, „ако се буде успело“, пјесник нам пријети да ће „дело продужити“.

— X —

Читула.

САВА БЈЕЛАНОВИЋ ✦ МИЛАН С. ПИРОЋАНАЦ

Сава Бјелановић, чувени српски новинар, књижевник и српски посланик у Далматинском Сабору, умр'о је 2. марта о. г.

Жалосни глас, да је најјачи ступ српске свијести на обалама српског мора, под страшним ударцем смрти клонуо, одјекнуо је на све српске стране и потресао до суза свако родољубиво српско срце; а српски народ у Далмацији завио се у црно за својим дичним вођом и многогодишњим уредником *Српског Листа*, а доцније *Српског Гласа*. Ту тугу подједнако носе на срцу данас и православни далматински Срби, којима пок. Бјелановић својим листом и поборничким својим духом, распали патриотску свијест до највећег заноса и одушевљења, а носе је и далматински Срби римокатоличке вјере, међу којима је пок. Бјелановић, апостолском ревношћу, сијао свето сјеме братског српског познања и љубави, чиме је узвишени покојник стигао до триумфа, што је толико пута освједочено било. Носимо је с истом тежином и ми Срби ових крајева, чији је бол увијек наилазио највећег братског одјека у његовом племенитом српском срцу и чија је борба за опстанак светиња и праћедовских аманета, наилазила увијек на велику потпору у његовом високом уму и дичном перу.

Губитци такијех великана тешки су вазда и увијек, али су најтежи онда, кад их један народ највећма треба. У доба, кад је српском народу немилосна смрт отела Бјелановића, бјеху му овакови дивови најдрагоцјенији. Он их испраћа с благословом и захвалношћу, али их испраћа и с нијемим болом, с тешким јадом!

Сава Бјелановић родио се 1850. г. у Ђаврикама, у Скрадинској општини, у Далмацији. Основну школу и гимназију свршио је у Задру, правне науке на бечком свеучилишту год. 1872.—1877. Осамнаест пуних година уређивао је *Српски Лист* доцније *Српски Глас* у Задру, и од год. 1883. био је непрестано народни посланик у Далматинском Сабору, а ове године био је још и кандидат за Царевинско Вијеће; но бавећи се у Италији, приликом свадбе Кнегињице Јелене и Талијанског Краљевића, силно је назебао и тај пут стао га је живота.

О дјелима и заслугама Бјелановића немогуће је говорити у једној скромној читули. Његов цио живот бјеше непрестан, упоран и мучан рад за свој народ а нарочито Српство у Далмацији. Челичан карактер, истрајност, жарко родољубље и прекаљено српско одушевљење, бјеше оно, што га је узвишавало дотле, да су га и политички противници дубоко поштовали. Његов новинарски таленат био је велик и с правом су га назвали првим новинарем на Словенском Југу, јер, одиста, он бјеше понос српског новинарства, а *Српски Глас* један од најнепристраснијих, најхладнијих и најтрезвенијих српских политичких листова. Својим дјелима стекао је пок. Бјелановић опће признање. Захвално Српство гледа на прослављеног Милетића, Полита и Бјелановића, као на дично Тројство својих узвишених бораца за најсветију српску идеју. Вјечан му спомен!

Милан С. Пироћанац, предсједник министарства у пензији, умро је 1. марта о. г. у Биограду. Покојник је био познат као ваљан политичар и има за Србију великих заслуга. Бавио се књижевношћу, а нарочито је расправљао политичка питања у својим дивним броширама, којих изишло неколико књига. За заслуге одликован је многим одлицијима. Мир пепелу његовом!